

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Королик Вадим Вікторович

**Митні процедури при переміщенні товарів через митний
кордон України різними видами транспорту**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма – Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФМСм-21
В. В. Королик

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Є. П. Бондаренко

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **А. І. Крисоватий**

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МІЖНАРОДНИХ ВАНТАЖНИХ АВТОПЕРЕВЕЗЕНЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ.....	6
1.1. Загальна характеристика процедур митного контролю та митного оформлення.....	6
1.2. Митне оформлення товарів на період воєнного стану.....	13
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ.....	24
2.1. Оцінка ринку міжнародних автотранспортних перевезень.....	24
2.2. Митні формальності на водному та повітряному транспорті, пов'язані зі здійсненням митного оформлення.....	33
2.3. Митні формальності на залізничному та автомобільному транспорті, пов'язані зі здійсненням митного оформлення.....	41
2.4. Митні формальності щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом та лініями електропередачі...47	
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....	54
3.1. Вектори удосконалення діяльності митних органів у галузі проведення митного контролю при переміщенні товарів через митний кордон України..54	
3.2. Шляхи модернізації інформаційного забезпечення митного оформлення транспортних засобів на основі використання зарубіжного досвіду.....	60
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція економіки України у світовий економічний простір потребує подальшої адаптації вітчизняного законодавства до загальноприйнятих у міжнародній практиці норм, правил і стандартів. Повною мірою це стосується митної діяльності, яка здійснюється у зв'язку з переміщенням через митний кордон України товарів, транспортних засобів і громадян різними видами транспорту. Безпосередній вплив на економічний розвиток України має організація транспорту в міжнародному сполученні з показниками вантажопотоків і пасажиропотоків.

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків безпосередньо пов'язаний з переміщенням товарів, товарів і транспортних засобів через кордони України, що забезпечує певне функціонування процедур митного контролю та оформлення. Тому, забезпечення стабільного економічного зростання країни залежить від розвитку економічної діяльності за кордоном, що залежить від ефективного впровадження механізмів митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що проходять через кордони України неможливо без вдосконалення.

Розподіл вантажів, комерційних транспортних засобів і людей має свої особливості залежно від виду транспорту (автомобільний, водний, залізничний, повітряний) і визначається видами транспорту, способом транспортування та кількістю транспортів. Митні процедури та заходи, що здійснюються під час митного управління та митного планування.

Дослідженню питання удосконалення митних процедур при переміщенні товарів різними видами транспорту через митний кордон України присвячені роботи вітчизняних вчених: С.С. Алексєєва, Є.В. Додіна, Н.М. Дьоміна, С.В. Ківалова, А.М. Козиріна, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, П.С. Лютікова, А.В. Мазура, Т.О. Мацелик, Р.С. Мельника, О.І. Миколенка, І.В. Міщенко, А.А. Мудрова, В.Я. Настюка,

П.В. Пашка, Д.В. Приймаченка, К.К. Сандровського, О.П. Федотова, В.В. Ченцова, В.К. Шкарупи, А.М. Школика, М.Г. Шульги, Х.П. Ярмачі та ін.

Мета і задачі дослідження. Метою даного дослідження є дослідження митних процедур при переміщенні товарів різними видами транспорту через кордони України на основі комплексного аналізу теоретичних розробок і норм чинного законодавства України з питань національної митної справи, визначити особливості митних процедур у різних транспортних засобах, відповідність міжнародним нормам і правилам, стандартам і на цій основі розробити науково обґрунтовані концептуальні вектори реформування законодавства України у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в роботі були поставлені та вирішені наступні основні завдання:

- визначити генезис механізму регулювання митних процедур і формальностей в Україні;
- встановити сутність та правову природу понять «митна процедура», «митна формальність», «митне оформлення», «митна процедура» та їх співвідношення;
- описати процедури контролю та митного оформлення, які є основними в транспортній сфері;
- розкрити поняття та надати характеристику водного, повітряного, залізничного, автомобільного транспорту, що здійснює перевезення в міжнародному сполученні;
- визначати та характеризувати митні формальності, пов'язані зі здійсненням митного контролю на морському, повітряному та залізничному транспорті.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі переміщення товарів через митний кордон України під час виконання митних формальностей на різних видах транспорту.

Предметом дослідження є митні формальності на транспорті в Україні та їх адаптація до міжнародних митних норм, правил та стандартів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів і способів наукового пізнання. Основою методологічної конструкції дипломної роботи є системний аналіз, який визначив напрямки та стратегію дослідження митних формальностей щодо автотранспортних засобів.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, Міністерства інфраструктури України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Державної митної служби України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтованості теоретичних основ і практичних рекомендацій, які можуть бути використані в процесі вдосконалення національного митного законодавства та удосконалення напрямів підготовки податковими органами до контрольно-перевірочних заходів, правил, стандартів і при розробці на цій основі концептуальних вектори реформування законодавства України у цій сфері.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та висновки, отримані в ході проведеного дослідження були апробовані Всеукраїнських науково-практичних студентських конференціях. За темою магістерського дослідження опубліковано дві праці у збірниках тез доповідей.

Структура і обсяг роботи. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження визначено структуру роботи, яка складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МІЖНАРОДНИХ ВАНТАЖНИХ АВТОПЕРЕВЕЗЕНЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ

1.1. Загальна характеристика процедур митного контролю та митного оформлення

«У МК України 2012 р. запроваджено цілу низку нововведень, які стосуються понятійно-категоріального апарату (наприклад, поняття «митні формальності», «митний статус товарів», «тарифна квота» тощо) та оперує раніше введеними поняттями, але вже з іншим смисловим навантаженням. Саме поняття «митні процедури» в МК України 2012 р. вже трактується по-іншому, а саме: «митна процедура – зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання» [10].

Таким чином, до поняття «митні процедури» законодавець ввів поняття «митні формальності», яке досі не використовувалося в законодавстві України. Слід зазначити, що визначення «митної формальності» часто вживається в міжнародних митних конвенціях, які Україна ратифікувала у встановленому законом порядку.

Неможливо легально перемістити товари чи транспортні засоби через кордон без проходження митних формальностей. Крім того, митні формальності є визначальним фактором для сплати митних платежів (оскільки частина митного платежу сплачується залежно від відповідних митних формальностей), коли товари або транспортні засоби різного правового статусу придбаваються для митних цілей, і, що є визначальним коефіцієнт для сплати митних платежів. Інструмент досягнення основного завдання митниці: забезпечення застосування тарифів, заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Митний контроль та митне оформлення є основними процедурами переміщення товарів через митний кордон України різними видами транспорту.

Митний контроль, як важливий функціональний елемент митної системи, здійснюється податковими органами на етапі переміщення через кордон України товарів і транспортних засобів комерційного призначення, забезпечуючи проведення відповідних митних процедур щодо об'єктів контролю та їх впровадження в межах митної території України.(рис.1.1) Усі товари, що перетинають кордон, підлягають митному контролю не лише для забезпечення національних економічних інтересів і безпеки, а й для захисту споживачів від контрафактних товарів.

Рис. 1.1. Місце митного контролю у митній системі

«Відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 4 МК України митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку»[10].

Мета митного контролю транспорту залишається незмінною і полягає в забезпеченні дотримання митних правил під час переміщення товарів, громадян, товарів різними видами транспорту.

«Об'єктом митного контролю на транспорті є:

- транспортні засоби комерційного призначення, якими відповідно до п. 59 ч. 1 ст. 4 МК України є будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотранспортний засіб (моторні транспортні засоби, причепа, напівпричепа) чи рухомий склад залізниці, що використовуються в міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом з їхніми звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилами та паливом, що містяться в їхніх звичайних баках упродовж їхнього транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення;

- товари (в тому числі і ручна поклажа, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж), вантажобагаж, вантажі;

- особи, які перетинають митний кордон України;

- документи та відомості, передбачені ст. 335 МК України» [10].

«Завданнями митного контролю на транспорті є:

- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань державної митної справи, укладеними відповідно до закону;

- сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

- виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю;

- запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил»[10].

«Перелік форм митного контролю, які мають право застосовувати посадові особи митних органів міститься в ст. 336 МК України. Однак, і на це вже неодноразово зверталась увага у спеціальній літературі, законодавець не всі форми митного контролю передбачив у вказаній статті. Крім того, була запропонована класифікація форм митного контролю на основні та додаткові. Критерієм віднесення до основних було обрано особливу увагу законодавця щодо об'єднання в одній статті форм митного контролю. Критерієм віднесення до додаткових форм митного контролю було обрано їх застосування у повсякденній діяльності, тобто вони використовуються значно рідше, за деяких обставин, і до яких були віднесені ідентифікація товарів, транспортних засобів комерційного призначення; дослідження проб та зразків товарів, верифікація сертифікатів про походження товарів з України»[38, с. 25].

«До форм митного контролю, які не перераховані в ст. 336 МК України, необхідно віднести:

- попередній документальний контроль;
- верифікацію сертифікатів про походження товарів з України;
- ідентифікацію товарів, транспортних засобів комерційного призначення;
- дослідження проб та зразків товарів;
- використання технічних та спеціальних засобів контролю;
- митне спостереження»[10].

Звичайно, не всі форми митного контролю використовуються посадовими особами митниці при переміщенні товарів різними видами транспорту. Отже, залежно від об'єкта митного контролю найбільш використовуваними формами митного контролю комерційного транспорту є:

- перевірка документів та відомостей, що надаються податковим і податковим органам під час переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- техогляд та переогляд комерційного транспорту;
- ідентифікація комерційного транспорту;
- облік транспортних засобів, що перетинають митний кордон України.

Щодо товарів, що переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш поширеними формами митного контролю є:

- попередня перевірка документів;
- перевірка документів та відомостей, що надаються податковим і податковим органам під час переміщення товарів через митний кордон України;
- ідентифікація товарів;
- огляд вантажу, ручної поклажі, багажу.

Щодо громадян, які перетинають митний кордон України різними видами транспорту, найбільш поширеними формами митного контролю є:

- особистий огляд громадян;
- усне опитування громадян.

«Місцем здійснення митного контролю завжди є зона митного контролю. Згідно п. 14 ч. 1 ст. 4 МК України зоною митного контролю є місце, визначене митними органами в пунктах пропуску через державний кордон України або в інших місцях митної території»

України, в межах якого митні органи здійснюють митні формальності» [10].

Як правило, у міжнародних та міждержавних пунктах пропуску через державний кордон України, які є постійними відповідно до оперативно-цілодобового режиму, зони митного контролю є постійними. Однак, такі зони можуть бути створені тимчасово.

«Так, відповідно до п. 2.3. Порядку створення зон митного контролю тимчасові зони митного контролю можуть створюватись:

- на повітряних суднах, стоянках повітряних транспортних засобів, у залах митного огляду та інших приміщеннях аеропортів і аеродромів, що розташовані в межах пунктів пропуску через державний кордон для повітряного сполучення;

- у вагонах пасажирських поїздів закордонного сполучення, на перонах вокзалів, на територіях залізничних станцій, що розташовані в межах пунктів пропуску через державний кордон для залізничного сполучення;

- на суднах закордонного плавання, на причалах та інших територіях морських і річкових портів, що розташовані в межах пунктів пропуску через державний кордон для морського та річкового сполучення;

- у місцях стоянки для транспортних засобів, які не пропущені, в межах пунктів пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення» [31].

«Аналізуючи зміст ч. 1 ст. 188 МК України загальний час здійснення контролю осіб, транспортних засобів і товарів не повинен перевищувати часу стоянки транспортних засобів у пунктах пропуску, передбаченого розкладом або графіком руху. Тривалість здійснення видів контролю у пунктах пропуску, як правило, не повинна перевищувати граничні часові нормативи проведення контролю посадовими особами контролюючих органів, які здійснюють свої функції у пунктах пропуску»[10].

Митний контроль товарів і транспортних засобів, що переміщуються

через кордон України, включає перевірку фактичної кількості товарів, відповідності заявлених і фактичних митних платежів, інші види контролю, що включає безпосереднє здійснення контрольних заходів, які є умовою пропуску товарів, товарів або транспортних засобів через митні кордони держави. Зокрема, митні органи здійснюють Українську класифікацію зовнішньоекономічних товарів, відповідно до якої визначаються ставки імпортного податку.

Таким чином, організаційні та матеріально-технічні заходи, спрямовані на забезпечення законності та дисципліни суб'єктів ВЕЗ, підлягають суворим нормам митного контролю, оскільки діяльність, що здійснюється в пунктах митного контролю чи інших місцях, визначених законодавством.

Митне оформлення – це багатогранне поняття, яке містить різні елементи. Це ціла система взаємообумовлених організаційних, правових і технічних процедур, що здійснюються митними органами в порядку та на умовах, встановлених митним законодавством. Метою митного оформлення є поміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення в певний митний режим або припинення його дії.

Митне оформлення здійснюється з урахуванням суспільних інтересів залежно від мети ввезення чи вивезення товарів, характеру та характеру товарів. Без цього митні операції були б немислимі. Між реєстрацією та іншими елементами митної справи, особливо митним адмініструванням, існує нерозривний органічний зв'язок, який неможливий без своєчасного та повного митного оформлення.

Коло питань, пов'язаних з митним оформленням, включає такі фундаментальні аспекти, як митне декларування та брокерство. Специфіка митного оформлення визначається різними митними режимами. Порядок та умови митного оформлення визначаються як положеннями МК України, так і іншими законодавчими актами -

указами Президента України, постановами та розпорядженнями Уряду України, відомчими нормативно-правовими актами.

1.2. Митне оформлення товарів на період воєнного стану

Митниця була однією з першою установою, робота якої зазнала суттєвих змін у зв'язку із запровадженням воєнного стану. Парламентом, Урядом України та профільними органами виконавчої влади прийнято значну кількість нормативно-правових актів, які не лише спрощують процедуру митного оформлення товарів і транспортних засобів, а й надають певні пільги імпортерам. Ці заходи спрямовані на забезпечення населення України та Збройних Сил України всім необхідним у такий складний час.

Новації в митному оформленні товарів стосуються імпортно-експортних операцій, порядку роботи митних органів, правового регулювання імпорту окремих товарів тощо. В огляді розглядаються найважливіші інновації в кожній із цих сфер, про які компанії повинні знати. Нова реальність встановлює нові правила, до яких ми повинні швидко адаптуватися.

Імпорт

Перше, що зробила держава із запровадженням воєнного стану, це врегулювала ввезення товарів, найбільш необхідних для утримання та життєво необхідної оборони країни.

Основні зміни стосуються наступного:

1. Спрощений порядок ввезення гуманітарної допомоги від донорів (іноземних фізичних або юридичних осіб). Товари визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом, їх пропуск здійснюється в місці перетинання митного кордону України на підставі декларації, заповненої особою, яка перевозить товари, та без застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД, зокрема, ліцензії та квоти.

Для ввезення вантажів гуманітарної допомоги в період воєнного стану не застосовуються стандартні процедури митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги, що діяли до початку війни. При погодженні окремих товарів подвійного призначення, що ввозяться як гуманітарна допомога, запроваджено обов'язок надання гарантійного листа від кінцевого споживача (органу військового управління, органу поліції, іншого військового формування тощо), форма якого передбачена Постановою КМУ № 174 від 01.03.2022.

Іншим нормативно-правовим актом встановлено, що товари 27 групи митного тарифу (паливо, нафта, бітумінозні речовини тощо) визнаються гуманітарною допомогою та безоплатно передаються для потреб Збройних Сил, військових формувань та перевізників. Деякі товари групи 27 (бензин автомобільний, дизельне паливо, скраплений газ) мають нульову ставку акцизу та знижений ПДВ при ввезенні.

Крім зазначеного, Урядом встановлено, що при ввезенні товарів, які відправляються в Україну донорами, на які в товаросупровідних документах зазначено, що вони є гуманітарною допомогою, а перевізником до кінцевих одержувачів є Укрзалізниця, порядок визнання товарів гуманітарною передбачено Законом України «Про гуманітарну допомогу», не поширюється. Кінцевими одержувачами можуть бути військові адміністрації чи інші суб'єкти, визначені КМУ.

Очікується, що «Укрзалізниця» запустить онлайн-платформу для реєстрації заявок на отримання гуманітарної допомоги від кінцевих отримувачів. Він також забезпечуватиме збір, обробку, зберігання та облік гуманітарних вантажів, а витрати компенсуватимуться за рахунок державного бюджету. Цікаво, що уряд встановив більш тривалий термін таких пільг – на період воєнного стану та протягом 1 року після його скасування.

2. Тимчасове звільнення від оподаткування товарів і транспортних засобів ввізним митом (всі суб'єкти господарювання) та ПДВ (суб'єкти

господарювання, зареєстровані платниками єдиного податку I, II та III груп (крім платників 3% доходу)). Також звільняються від сплати акцизного збору транспортні засоби, ввезені приватними особами. Податкові та митні пільги застосовуються з дня, наступного за днем набрання чинності змінами до Митного та Податкового кодексів (офіційне опублікування), тобто з 6 квітня 2022 року. Є винятки: зазначені пільги не поширюватимуться на товари походженням або ввезені з країни-окупанта, агресора та/або окупованої території України, також митні спрощення поширюватимуться на алкогольні напої та тютюнові вироби.

Такі зміни покликані створити найшвидшу митницю у світі. Очікується, що митне оформлення товарів становитиме не більше 1 години. У спрощеному режимі без митного контролю подається лише попередня митна декларація (ПМД). Товари, на які попередньо подано ПМД, після перетинання митного кордону України можуть бути випущені у вільний обіг без подання додаткових документів та митних декларацій. Ввезення товару на територію України за ПМД дозволяється протягом 30 днів з дати її оформлення.

«Відповідно до Постанови КМУ № 330 від 20.02.2022 імпортери можуть обирати, який спосіб митного оформлення застосовувати - новий (спрощений) чи стандартний (митний контроль і митне оформлення товарів здійснюються у повному обсязі, а оподаткування ввезених товарів здійснюється на загальних підставах). Для застосування спрощеного способу митного оформлення, імпортер повинен подати до Держмитслужби заяву».

Крім того, цим законом передбачено тимчасове скасування фітосанітарного контролю та заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (за винятком державного експортного контролю), але за винятком таких товарів, як наркотичні речовини, товари військового призначення, товари подвійного використання,

небезпечні відходи, радіоактивні речовини, а також товари, що походять або імпортуються з країни-окупанта, агресора та окупованої території України.

3. Спрощена процедура звільнення від оподаткування ПДВ лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них.

Наразі не потрібно отримувати довідку від МОЗ чи особи, уповноваженої на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я. Також розширено перелік ліків, які закуповуються для виконання програм та проведення централізованих оздоровчих заходів. Плануючи закупівлю ліків, слід також враховувати те, що МОЗ заборонило використання на території України лікарських засобів з республіки білорусь та російської федерації.

4. Інші новини: призупинено випуск імпорту та анулювання раніше виданих дозволів на випуск продукції з росії, фактично повна заборона на імпорт; термін звільнення від оподаткування ПДВ брухту чорних і кольорових металів продовжено до 2027 року.

Експорт

Основними змінами, пов'язаними з експортною діяльністю, є доповнення переліку товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню в будь-якій кількості: м'ясо курки, яйця курячі, а також такий стратегічний для України продукт, як пшениця та пшенично-житня суміш. Відповідно до перших змін ліцензуванню на експорт підлягали також кукурудзяна та соняшникова олія, але згодом їх виключили з переліку.

Водночас, уряд обнулив квоти на деякі товари, експорт яких у межах раніше чинних обсягів квот дозволяв за умови отримання ліцензій, а перевищення квоти було заборонено. Йдеться про велику рогату худобу, м'ясо, жито, овес, гречку, просо, цукор, сіль. Тому, держава фактично заборонила експорт цих товарів. У рамках другого пакету змін квоту на добрива також скасували, але пізніше встановили квоту на деякі азотні добрива у 210 тис. тонн.

Водночас, Мінекономіки спростило та прискорило процедуру видачі ліцензій на експорт товарів, перелік яких міститься у додатку 5 постанови КМУ № 10. 1424 від 29.12.2022 про затвердження нового (тимчасового) порядку. Для отримання ліцензії на експорт необхідно подати до Мінекономіки значно менший перелік документів, а саме заяву на отримання ліцензії затвердженої форми, лист-клопотання про видачу ліцензії та копію ЗЕД, договір або інший документ, який використовується в міжнародній практиці.

Крім того, незабаром після введення воєнного стану уряд тимчасово заборонив експорт препаратів крові: імуноглобулінів і альбумінів.

Робота митних органів

Митні органи в умовах воєнного стану працюють інтенсивно, адже мають забезпечити максимально швидкий процес митного оформлення товарів, значна частина яких ввозиться в Україну як гуманітарна допомога.

Серед основних змін у роботі митних органів, які необхідно враховувати при плануванні зовнішньоекономічної діяльності - з 28.02.2022 пункти пропуску через державний кордон та пункти пропуску на кордоні з Російською Федерацією та Республікою Білорусь, придністровська ділянка українсько-молдовського кордону, а також деякі пункти пропуску повітряного транспорту.

Товари критичного імпорту

На період воєнного стану НБУ змінив порядок роботи банківської системи. Зміни, які безпосередньо стосуються можливості провадження зовнішньоекономічної діяльності, забороняють транскордонне переказ валютних цінностей з України, перерахування коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів для імпортних операцій, крім закупівлі товарів критичного імпорту. Це означає, що під час воєнного стану

імпортери фактично не можуть оплачувати товари, якщо це не критично імпортні товари.

Водночас, після численних змін, внесених до цього переліку (з 24 лютого 2022 року урядом прийнято 15 постанов про внесення змін), ми бачимо, що держава реагує на потреби імпортерів і вчасно розширює перелік таких товарів. Для включення товарів до переліку критичного імпорту необхідно звернутися до Мінекономіки зі спеціальною декларацією, в якій аргументовано пояснити, чому той чи інший товар необхідний економіці в умовах воєнного стану та чому його потреба не може бути задоволена шляхом вітчизняного виробництва.

Критерії, за якими товар може бути віднесений до категорії критичного імпорту, стосуються 4 секторів: енергетика, безпека та оборона, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування виробничих компаній. Основна ідея полягає в тому, що такі товари є сировиною для виробництва критично важливих товарів, належать до дефіцитних товарів, необхідні для енергетичної безпеки та для забезпечення військових потреб або є лікарськими засобами.

Майже всі положення зазначених нормативних актів, прийнятих у зв'язку з військовою агресією росії проти України, діятимуть лише на період дії воєнного стану та втратять чинність після його припинення чи скасування. У зв'язку з тим, що процес імпорту товарів може бути тривалим, а під час транспортування товарів може статися припинення або скасування воєнного стану, що призведе до зміни процедури митного оформлення, компаніям слід звернути увагу на деякі особливості застосування законодавства під час митного оформлення.

Зокрема, для випуску товарів і транспортних засобів за ПМД застосовуються курси валют та заходи валютного регулювання, що діють на день прийняття митним органом такої ПМД до оформлення, а нетарифне валютне регулювання - чинні з дата такого випуску товару. Тобто, якщо ПМД буде подано до митного органу з урахуванням

скасування заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі, а після її виконання, але до випуску товарів у заявленому режимі, скасування таких заходів буде подано до митного органу буде скасовано, необхідно буде подати додаткову митну декларацію, яка містить відомості, що підтверджують застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі, чинних на дату такого оформлення.

До зовнішньоекономічних документів належать документи, які виконують певні специфічні функції на різних етапах реалізації зовнішньоекономічної угоди.

Увесь комплекс документів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної операції, можна систематизувати в окремі групи (рис. 1.2.)

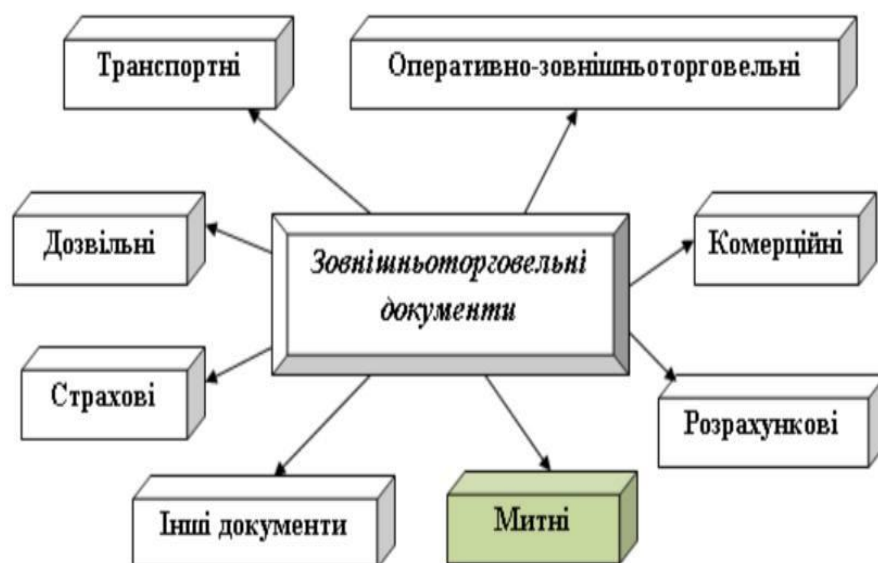

Рис.1.2. Систематизація зовнішньоторговельних документів

Транспортні документи - це документи, які безпосередньо супроводжують товари і транспортні засоби та на підставі яких вони перетинають митний кордон, із зазначенням найменування продавця та покупця, адреси та номерів телефонів, найменування, дати та місця видачі, номер і дата укладення договору, найменування товару, його

опис і кількість, вид упаковки і маркування - видаються експедитором на підтвердження прийняття вантажу до транспортування:

- товарно-транспортні накладні – свідчать про укладення договору на перевезення обраним видом транспорту: міжнародна автомобільна накладна (CMR); авіаційна вантажна накладна (Air Waybill); залізнична накладна СМГС; коносамент (bill of Lading) – документ з такими реквізитами: найменування судна; фірми-перевізника; місце приймання вантажу; найменування відправника вантажу; одержувача вантажу; вантажу, його головні характеристики; час і місце видачі коносамента; підпис капітана судна;

- інші документи (морська накладна, штурманська розписка, вантажний, фрахтовий, контейнерний маніфести, фрахтовий рахунок, поштова квитанція та ін.);

Митні документи складаються та засвідчуються посадовими особами митного органу і необхідні для оформлення переміщення товарів через митний кордон держави. До таких документів за своїм функціоналом відносяться:

- облікова картка суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності – підтверджує взяття суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності на облік у митних органах і використовується при здійсненні будь-яких операцій під час переміщення товарів через митний кордон;

- митні декларації – використовуються при декларуванні товарів, транспортних засобів при перетині митного кордону;

- попереднє повідомлення – використовується для контролю за доставкою імпортованих товарів на митну територію України; декларація - зобов'язання - використовується при здійсненні імпортованих операцій при розвантаженні товарів з дозволу митниці за попереднім запитом об'єкта ЗЕД;

- лист-узгодження – використовується при декларуванні товарів для імітаційної реєстрації поза місцем державної реєстрації об'єкта ЗЕД;

- довідка – розрахунок митної вартості - використовується для перевірки митної вартості товарів, що перевозяться, з метою контролю платежів - митні платежі;
- договір про декларування на договірних засадах – вимагається митним органом при декларуванні товарів компанією, яка здійснює декларування на договірних засадах;
- свідоцтво про право декларування на договірних засадах – використовується для підтвердження повноважень підприємства здійснювати декларування на договірних засадах;
- кваліфікаційний сертифікат особи, уповноваженої на декларування – використовується при декларуванні на договірних засадах для підтвердження повноважень особи, яка безпосередньо декларує товари митному органу;
- документи контролю доставки товарів - використовуються для контролю митними органами доставки товарів до місця призначення;
- сертифікат походження – використовується для визначення країни походження імпортованих товарів або для підтвердження українського походження, а також для розрахунку митного тарифу;
- документ, що підтверджує пільги зі сплати митних платежів і податків.

Сучасний стан митної справи в Україні свідчить про постійне вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, оновлення комплексу автоматизованих інформаційних систем, систем митного оформлення, аналізу та управління ризиками, аналітичних і статистичних систем, вдосконалення митних процедур під час митного оформлення та митного контролю, внесення змін і доповнень до статей Митного кодексу України в умовах воєнного стану та значного збільшення кількості громадян, які перетинають державний кордон.

Висновки до розділу 1

Встановлено, що основними адміністративними процедурами переміщення транспорту через митний кордон України є митний контроль та митне оформлення.

Доведено, що найбільш використовуваними формами митного контролю транспортних засобів комерційного призначення є:

- перевірка документів та відомостей, що надаються податковим і податковим органам під час переміщення транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- техогляд та переогляд комерційного транспорту;
- ідентифікація комерційного транспорту;
- облік транспортних засобів, що перетинають митний кордон України.

Щодо товарів, що переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту, найбільш поширеними формами митного контролю є:

- попередній документальний контроль;
- перевірка документів та відомостей, що надаються податковим і податковим органам під час переміщення товарів через митний кордон України;
- ідентифікація товарів;
- огляд вантажу, ручної поклажі, багажу.

Що стосується перетинання громадянами митного кордону України різними видами транспорту, то найпоширенішими формами митного контролю є: особистий огляд громадян та усне опитування громадян.

Встановлено, що незалежно від об'єкта митного контролю посадовими особами митних органів використовується митне спостереження, яке може здійснюватися без застосування технічних засобів та із застосуванням технічних засобів.

Загалом, митне оформлення проведення митного огляду транспортного засобу комерційного призначення складається з таких дій:

- аналіз результатів застосування системи управління ризиками та інформування керівника відповідного митного підрозділу для здійснення рішення про проведення перевірки;

- виконання рішення;
- повідомити перевізника;
- безпосередній огляд;
- скласти акт перевірки.

Встановлено, що процедура митного оформлення у разі декларування в установленому порядку для громадян складається з таких митних формальностей та дій:

а) декларування (отримання супровідних документів на товар, товаротранспортних документів (здійснюється не завжди); заповнення митна декларація для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням господарської діяльності, та пред'явлення їх митниці);

б) оформлення митної декларації (перевірка поданих документів; рішення про оподаткування товарів митними платежами; стягнення митних платежів (за бажанням); проставлення посадовою особою митниці штампа з особистим номером).

Існує напруженість щодо діяльності, пов'язаної із перевезенням товарів різними видами транспорту. Не стабільність логістичних маршрутів, пов'язана з військовим і потенційним ризиком не сприяють оптимізму щодо розвитку митної сфери і, відповідно, безпеки зовнішньоекономічної діяльності у 2023 р. За оцінками експертів, найбільшезначна втрата експортного потенціалу матиме вплив на зовнішньоекономічну безпеку в наслідок руйнування виробничих потужностей і зростання негативного зовнішнього сальдо торгівлі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ

2.1. Оцінка ринку міжнародних автотранспортних перевезень

З 2014 року Україна зіткнулася з новими викликами, пов'язаними з неоголошеною війною та її наслідками: анексією частини території України, а саме Автономної Республіки Крим, втратою контролю над деякими територіями важливих промислових зон, що мало негативний ефект. вплив на національну економіку в цілому, а також на кількісні показники виробничої інфраструктури країни, якість і стабільність її функціонування.

Відбулося падіння ВВП, що спричинило занепад промисловості та сільського господарства, зниження реальної заробітної плати, мобільності населення і, як наслідок, зниження попиту на пасажирські перевезення всіма видами транспорту. Перевезення вантажів скоротилися майже всіма видами транспорту: найбільше падіння спостерігалось на ринку залізничного та автомобільного транспорту.

У наступні роки після різкого спаду ситуація дещо стабілізувалася, а з 2016 року почалося зростання ВВП, що також позитивно вплинуло на транспортний сектор. В останні роки транспортна, складська, поштова та кур'єрська діяльність склала понад 6% валового внутрішнього продукту та приблизно 6% загальної чисельності зайнятого населення. Статистичні показники залишилися практично на колишньому рівні (рис 1.3).

Обсяг перевезених вантажів 2015-2022 рр., млрд. т.

Рис. 1.3. Обсяг вантажних перевезень за 2015-2022рр.

У структурі вантажних перевезень автомобільний транспорт займає (66-69%). Однак, більшість вантажних перевезень припадає на внутрішній ринок України. Міжнародні автомобільні вантажні перевезення поступаються за часткою ринку залізничному та трубопровідному транспорту і мають значні перспективи зростання на ринку транспорту.

У структурі експорту товарів автомобільним транспортом переважає деревина та вироби з неї (24,32%), готові харчові продукти (14,41%), з низькою вартістю метали та вироби з них (9,33%).

У товарній структурі імпортованих вантажних автомобілів полімерні матеріали, пластмаси та каучук (12,53%), продукція хімічної промисловості (10,11%), вироби з каменю, гіпс, цемент, кераміка, скло (9,9%) та ін..

У структурі транзитної продукції автомобільного транспорту переважають продукти рослинного походження (23,75%), механічне обладнання, машини та механізми (9,89%), полімерні матеріали, пластмаса і гума (9,36%).

Територією України проходить низка міжнародних транспортних коридорів:

Довжина шляхів сполучення загального користування

Рис. 1.4. Довжина шляхів сполучення загального користування

Безперечними лідерами виявилися залізничний та автомобільний транспорт. При цьому, якщо автотранспорт демонстрував постійне зростання (рис 1.5.) від 140 млн. т. у 2012 р. до рекордних 244 у 2022 р., то залізничний — навпаки: з 2013 р. неухильно рухався до антирекорду 312,9 млн. т у 2022 р. Інші види транспорту виявили відносну стабільність, що корелюється із загальними річними показниками.

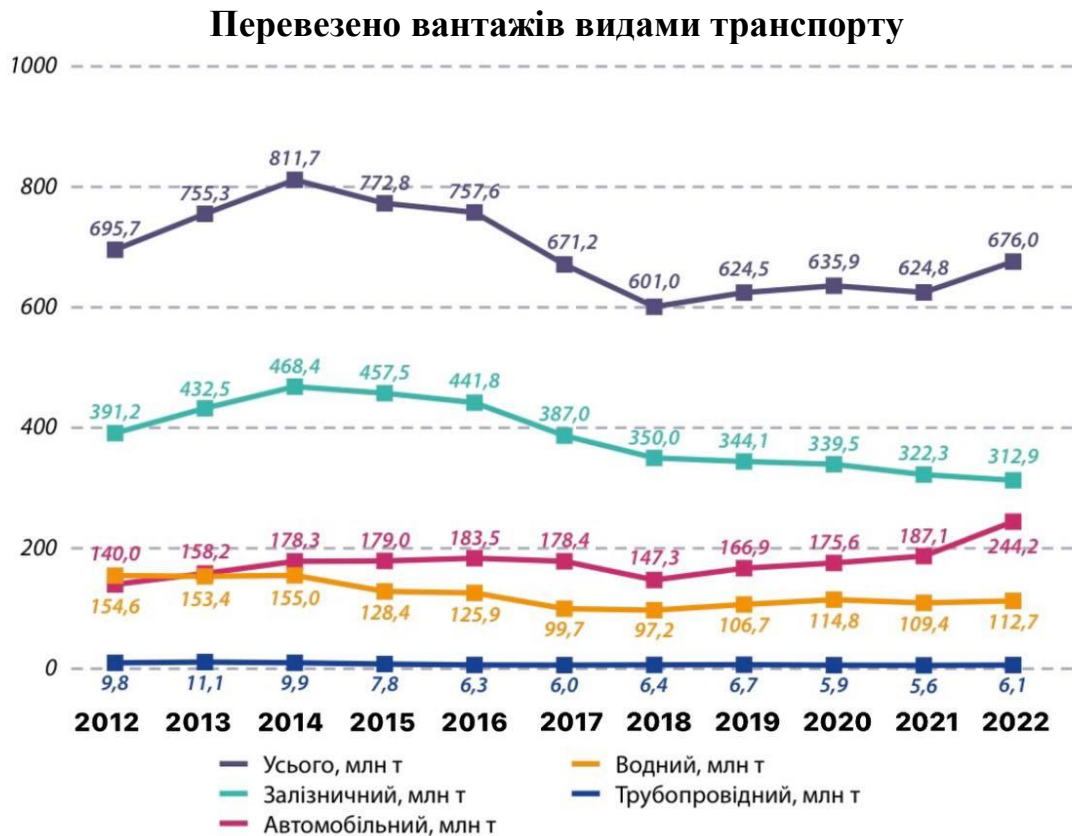

Рис. 1.5. Кількість товарів, перевезена різними видами транспорту

Статистичні показники свідчать (рис.1.5.), що залізничний транспорт продовжує займати найбільшу частку, зокрема у 2012 – 2017 рр. вона складала 56%-59%, проте, починаючи з 2017 р. спостерігається динамічне падіння.

Автомобільний транспорт, розпочавши своє зростання з 2012 р., за останні п'ять продемонстрував значний приріст темпів і завершив 2022 р. на позначці 36%, проте, як залізничний — на історичному мінімумі 46%.

Оскільки кожен вид транспорту, як правило, обслуговує відповідні галузі економіки, такі різкі зміни ринкових часток можуть свідчити про формування вкрай негативних факторів для розвитку національної економіки, що в свою чергу може негативно вплинути на транспортну сферу через надмірне навантаження на дороги.

Найбільш залежними від транспортного сектору є сільське господарство, металургійне виробництво, вугільна промисловість, гірничо-металургійний комплекси, хімічна та харчова промисловість, будівництво, роздрібна торгівля, послуги зв'язку та пошта, оборона.

Ця тенденція також потребує більш глибоких досліджень з метою визначення конкурентної позиції та перспектив розвитку кожного виду транспорту, особливо в частині поглиблення мультимодальних та інтермодальних перевезень вантажів, особливо міжнародних.

Нижче розглянемо вантажоперевезення, розподіл за видами та номенклатурою вантажів, також у міжнародному сполученні.

Частка видів транспорту у перевезенні вантажів, %

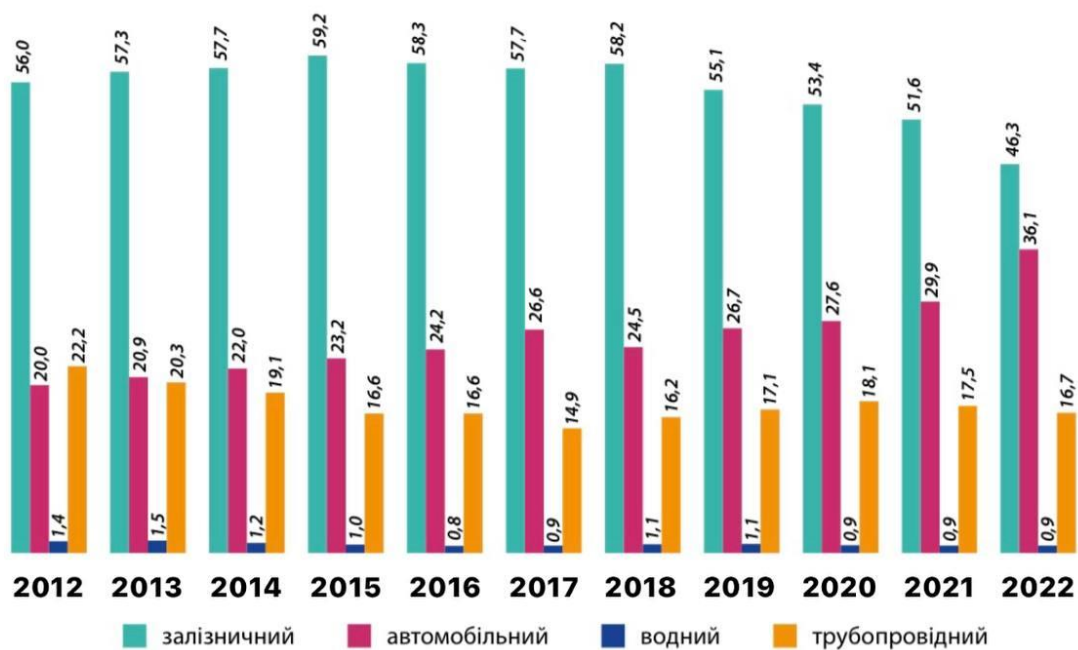

Рис. 1.6. Частка видів транспорту у перевезенні вантажів

Останні десять років загальний вантажообіг демонстрував кореляцію з обсягом перевезених усіма видами транспорту вантажів і коливався у межах від 315,3 у 2017 р. до 426,4 млрд. т. - км у 2013 р., склавши у 2022 р. 339 млрд. т. – км. Найбільшу частку склав залізничний транспорт, далі трубопровідний, автомобільний, водний і авіаційний.

Враховуючи специфіку транспортованих вантажів, а також мінімальні (менше 0,1%) показники авіаційного транспорту, вбачається доцільним в подальшому порівнювати три види транспорту, що конкурують між собою.

Таблиця 1.1.

**Вантажообіг за видами транспорту за виключенням
трубопровідного та авіаційного, млрд. т-км**

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Усього	237,8	265,7	289,4	281,8	269,1	252,9	234,2	228,9	237,4	232,3	234,1
Зал	196,0	218,0	243,6	237,3	224,0	209,6	194,3	187,2	191,9	186,3	181,8
Авто	33,9	38,7	38,4	39,2	40,5	37,8	34,4	37,7	41,2	42,6	48,9
Вод	7,9	9,0	7,4	5,3	4,6	5,5	5,4	4,0	4,3	3,4	3,4

Аналіз статистичних даних щодо вантажообігу за видами транспорту за виключенням трубопровідного та авіаційного, приведених у Таблиці 1.1., Таблиці 1.2. підтверджує, що й у разі порівняння лише трьох видів транспорту співвідношення між ними зберігається як у натуральному виразі (т-км), так і відносному (%).

Залізничний транспорт продовжує домінувати, але автомобільний впевнено нарощує свою присутність на ринку вантажних перевезень з 14% у 2012 р. до 21% у 2022 р. При цьому його конкуренти за цей же період помітно втратили: залізничний з 82% до 78%, водний з 3,3% до 1,5%.

Інакше кажучи, за останні роки починаючи з 2013 р. автотранспорт збільшив свою ринкову частку наполовину (+57%), водний — навпаки втратив майже половину (-44%), чутливе зменшення відбулось і у залізничного (-8%).

Таблиця 1.2.

**Вантажообіг за видами транспорту за виключенням
трубопровідного та авіаційного, %**

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Зал	82,42	82,05	84,17	84,20	83,24	82,91	82,98	81,80	80,86	80,23	77,67
Авто	14,24	14,56	13,28	13,91	15,04	14,93	14,70	16,45	17,35	18,33	20,89
Вод	3,33	3,39	2,55	1,89	1,71	2,16	2,32	1,75	1,79	1,45	1,45

У 2022 р. найбільші обсяги перевезеного залізничним транспортом у міжнародному сполученні вантажу (Таблиця 1.3.) припадають на руду залізну і марганцеву — майже 28%, зерно і продукти перемелу — 20,72%, кам'яне вугілля — 14,42%, чорні метали — 10,08%, мінбудматеріали — 8,09%, нафта і нафтопродукти — близько 5% та інші — близько 5%.

У 2022 р. найбільші обсяги перевезеного автомобільним транспортом у міжнародному сполученні вантажу (Таблиця 1.3.) припадають на деревину та вироби з деревини і корка (крім меблів) — 22,8%, харчові продукти, напої та тютюнові вироби - 13,9% та інші вантажі - 26,7%, приблизно на одному рівні по 5-6% припадає на продукцію сільського господарства, речовини та продукти хімічні, продукцію мінеральну неметалеву, основні метали, готові металеві вироби, машини й устаткування.

Окремо слід зауважити, що у 2022 р. у порівнянні з попередніми трьома роками аномально зросло перевезення деревини та виробів з неї і корка (крім меблів): у тоннах майже у 3 рази, а у відсотках майже у 2 рази.

Залізничні вантажні перевезення у 2019-2022 рр., млн т, %

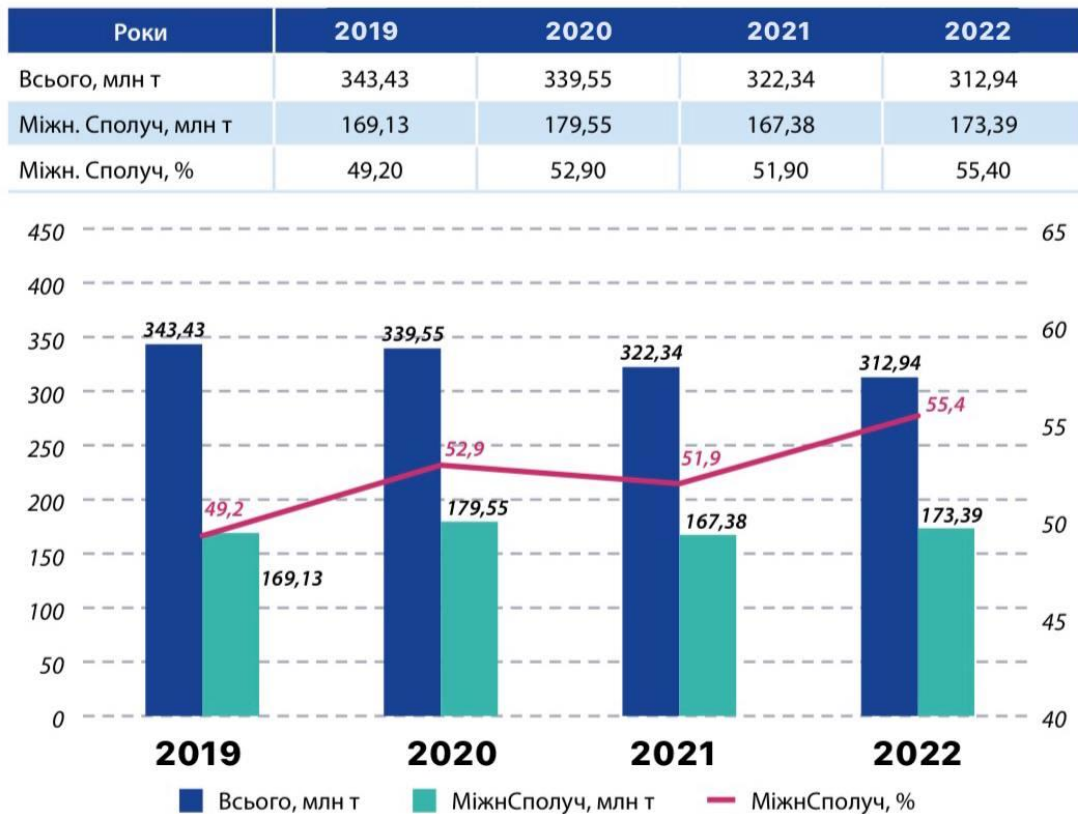

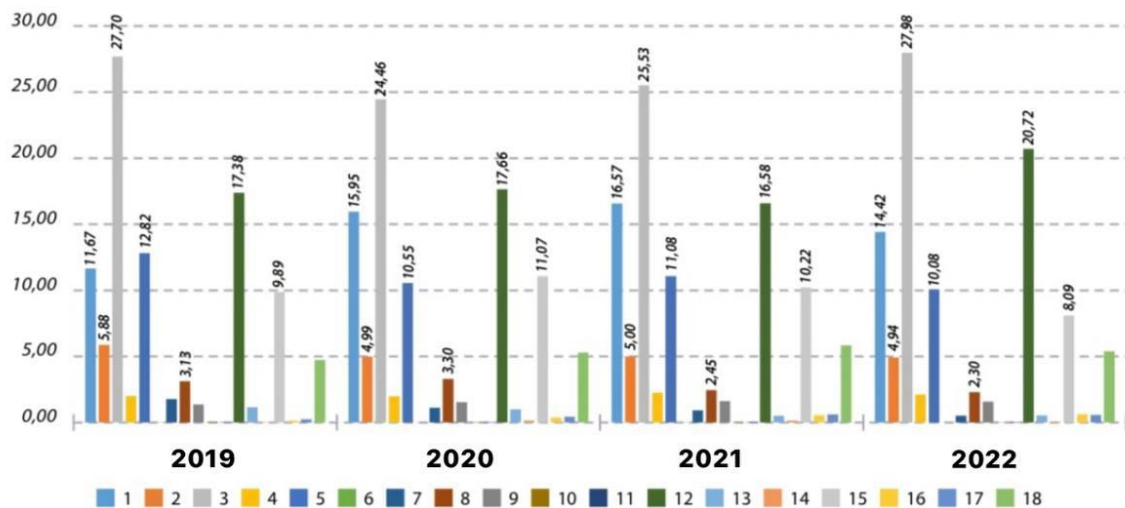
Рис. 1.6. Кількість товарів, перевезена залізницею

Останні десять років автомобільний транспорт здійснює доволі успішну експансію на ринку вантажних перевезень України, у той час як його конкуренти послаблюють свої позиції.

У сегменті міжнародних вантажних перевезень лідерські позиції, як і в загальному обсягу перевезень, займає залізничний транспорт: у середньому понад 95% та 93,76% у 2022 р. Ринкова частка автотранспорту у міжнародних вантажних перевезеннях в Україні у 2019 - 2022 рр. склала лише від 3,72% до 5,47% у 2022 р., а річкового від 1,4% до 0,77% у 2022 р.

Таблиця 1.3.

Роки	2019	2020	2021	2022		2019	2020	2021	2022
Усього, тис. т	169 128,0	179 545,5	167 377,0	173 385,8	%	100	100	100	100
1. Кам'яне вугілля	19 729,4	28 646,2	27 735,9	24 993,8	1	11,67	15,95	16,57	14,42
2. Нафта і нафтопродукти	9 943,0	8 958,2	8 361,8	8 560,3	2	5,88	4,99	5,00	4,94
3. Руда залізна і марганц.	46 842,6	43 910,3	42 733,6	48 511,3	3	27,70	24,46	25,53	27,98
4. Руда кольорова	3 380,8	3 570,2	3 794,0	3 679,0	4	2,00	1,99	2,27	2,12
5. Чорні метали	21 681,2	18 934,6	18 544,2	17 471,0	5	12,82	10,55	11,08	10,08
6. Кольорові метали	18,4	29,2	32,8	32,7	6	0,01	0,02	0,02	0,02
7. Лісні вантажі	2 997,0	2 009,3	1 535,1	905,4	7	1,77	1,12	0,92	0,52
8. Хім. і мінер. добрива	5 291,5	5 924,4	4 096,6	3 985,8	8	3,13	3,30	2,45	2,30
9. Хімікати	2 320,9	2 779,7	2 697,9	2 760,6	9	1,37	1,55	1,61	1,59
10. Автомобілі	76,8	72,2	63,7	32,3	10	0,05	0,04	0,04	0,02
11. Машини і устаткування	53,8	58,5	63,8	63,2	11	0,03	0,03	0,04	0,04
12. Зерно і пр-ти перемелу	29 390,2	31 706,3	27 753,8	35 920,2	12	17,38	17,66	16,58	20,72
13. Кокс	1 950,6	1 813,9	881,7	919,1	13	1,15	1,01	0,53	0,53
14. Брухт ч/металів	51,8	279,2	253,8	79,3	14	0,03	0,16	0,15	0,05
15. Мінбудматеріали	16 722,2	19 882,0	17 102,4	14 031,4	15	9,89	11,07	10,22	8,09
16. Цемент	254,6	682,2	935,7	1 099,1	16	0,15	0,38	0,56	0,63
17. Сіль	431,9	796,1	1 026,0	1 001,3	17	0,26	0,44	0,61	0,58
18. Інші	7 991,5	9 492,9	9 764,1	9 340,0	18	4,73	5,29	5,83	5,39

Частка міжнародних перевезень у загальному обсязі залізничних перевезень у 2018-2022 рр. варіювалася від 49% до 55%, проте у загальних автомобільних перевезеннях за той же період частка міжнародних була в середньому у 10 разів менша і складала трохи більше 5%. У річкових перевезеннях частка міжнародних складала 35-38%.

Це вказує на зосередженість національних автоперевізників здебільшого на внутрішніх вантажних перевезеннях, тоді як залізничні

перевезення демонструють відносний паритет у міжнародному та внутрішньому сполученні, а міжнародні річкові перевезення складають близько третини від загальних.

Таблиця 1.4

**Перевезення товарів автомобільним транспортом у міжнародному
сполученні за видами вантажів у 2018-2022 рр**

1	продукція сільського господарства, мисливства та лісового господарства; риба та інша продукція рибальства
2	кам'яне і буре вугілля; сира нафта та природний газ
3	руди металеві та інша продукція добувної промисловості та розроблення кар'єрів; торф; уранові та торієві руди
4	харчові продукти, напої та тютюнові вироби
5	текстиль та вироби текстильні; шкіра та вироби зі шкіри
6	деревина та вироби з деревини та корка (крім меблів); вироби з соломки та матеріалів рослинних для плетіння; целюлоза, папір і вироби з паперу; друковані матеріали й записані носії інформації
7	кокс і продукти нафтоперероблення
8	речовини та продукти хімічні, волокна штучні та синтетичні; вироби гумові та пластмасові; паливо ядерне
9	продукція мінеральна неметалева інша (скло, фарфор, цемент, готові будматеріали)
10	основні метали; готові металеві вироби, крім машин і устаткування
11	машини й устаткування, не віднесені до інших угруповань; офісні машини та комп'ютери; електричні машини і прилади, не віднесені до інших угруповань; радіо- і телевізійне устаткування і прилади, обладнання зв'язку; медичне обладнання, точні та оптичні прилади; наручні та інші годинники
12	транспортні засоби
13	інші види вантажів, не віднесені до попередніх угруповань: меблі; інші промислові товари, не віднесені до інших угруповань вторинна сировина; комунальні та інші відходи і вторинна сировина пошта, поштові відправлення устаткування і матеріали, що їх використовують при транспортуванні вантажів вантажі, що їх транспортують у зв'язку із переїздом (переміщенням) домогосподарств та офісів; багаж та речі туристів; транспортні засоби, що їх перевозять для ремонту; інші некомерційні вантажі, не віднесені до інших угруповань групові вантажі: група різних видів вантажів, що їх перевозять разом інші види вантажів, не віднесені до попередніх угруповань

Статистичні дані свідчать про те, що річковий транспорт разом з повітряним транспортом не слід вважати конкурентами вантажів, призначених для автомобільного та залізничного транспорту.

Окремо слід зазначити, що перевезення вантажів до порту в статистичному обліку залізничного транспорту враховується як експорт,

а для автомобільного транспорту – як внутрішній. Це надзвичайно важливо з точки зору розуміння обсягу послуг, нерозривно пов'язаного з валютними надходженнями від експортних операцій.

2.1. Митні формальності на водному та повітряному транспорті, пов'язані зі здійсненням митного оформлення

Водний транспорт є одним із найдешевших, а екологічне навантаження на природні комплекси найменше. Перевезення вантажів і пасажирів здійснюються також морським транспортом, на який припадає 9% загального обсягу вантажообігу України. Для перевезення пасажирів і вантажів використовуються природні водні шляхи. В Україні є три великі річки (Дніпро, Дністер, Дунай), які є внутрішніми водними шляхами, а також малі та малі річки, канали, озера та лимани. Крім того, Україна є морською державою, оскільки має вихід до Чорного та Азовського морів.

Послідовність дій посадових осіб митних органів під час здійснення митного контролю та митного оформлення водних транспортних засобів і товарів, що переміщуються ними через митний кордон України, визначається типовою технологічною схемою здійснення митного контролю призначених транспортних засобів до водного транспорту України, перевізники та товари, що перевозяться ними на пункти контролю за державний кордон, а також порядок виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті.

Митний контроль морських транспортних засобів і товарів здійснюється митницями в зонах митного контролю на територіях морських і річкових портів, а також в акваторіях портів, відкритих для міжнародних перевезень, за погодженням з органом охорони державного кордону. При цьому, місце стоянки суден іноземного плавання, посадки та висадки пасажирів визначає адміністрація порту за погодженням з митницею та державним органом охорони кордону. Зміна місця стоянки

судна дозволяється лише за попереднім повідомленням митного органу та органу охорони державного кордону, крім випадків аварій або дій непереборної сили.

Після прибуття іноземного вітрильного судна першою митною формальністю є повідомлення про прибуття судна, яке починається з пред'явлення митниці капітаном судна або представником організації (судновим агентом) особисто або через запиту адміністрації порту про проведення митного контролю судна з подальшим уточненням інформації за 1 годину до відходу посадових осіб органів контролю на судно іноземного плавання.

«При використанні в порту інформаційної системи портового співтовариства заявка надається до митниці з її використанням або у вигляді електронного повідомлення, яке завіряється електронним цифровим підписом, і повинна містити наступну інформацію:

- назва судна, його тип, код ІМО (International Maritime Organization), національна належність, порт приписки;
- дата та час прибуття (вибуття) судна;
- місце стоянки;
- характер та кількість товарів (якщо товари переміщуються у контейнерах, додатково зазначається кількість контейнерів і кількість товарів у контейнерах);
- кількість членів екіпажу та пасажирів (із додатковим зазначенням кількості громадян України);
- назви портів, до яких заходило судно під час рейсу;
- найменування агентської організації (за наявності)»[29].

У разі прийняття товарів до перевезення в контейнерах організація-посередник (судноплавний агент) зобов'язана не пізніше як за добу до прибуття іноземного судна в порт призначення на митній території України подати митниці представництво в зоні діяльності, в якій розташований цей порт, інформацію в електронному вигляді про такі товари. Необхідність

отримання такої інформації для митного органу визначається заздалегідь шляхом визначення форми та обсягу контролю, достатнього для забезпечення дотримання законодавства про митну справу.

У разі неподання митниці зазначеної інформації розвантаження товарів із судна іноземного плавання забороняється та дозволяється через 24 години після надання митниці такої інформації в електронній формі (не поширюється на судна іноземного плавання, які заходять в форс-мажорних обставин, стихійних лих, а також з метою порятунку людей).

«При вибутті судна закордонного плавання виконуються митні формальності, як і у випадку прибуття судна, за деяким відмінностями. Різницею є те, що при проведенні митного огляду судна на вибуття посадова особа митниці перевіряє наявність та цілість митного забезпечення, накладеного на суднових приміщеннях або в інших, спеціально обладнаних для цього місцях, використання валюти із суднової каси судна, яке плаває під іноземним прапором, відповідність фактичної наявності на борту судна суднових припасів відомостям, заявленим про них на прибуття» [29].

Після завершення митного оформлення в суднових справах залишаються такі митні відмітки: загальна декларація, вантажна декларація, транспортні (перевізні) документи, декларація про особисті речі членів екіпажу судна, декларація про суднові припаси, зобов'язання щодо реімпорту/перевезення – вивезення іноземного вітрильного судна. У митних справах залишаються: загальна декларація; копія зобов'язання капітана судна про реімпорт/реекспорт судна (для обліку та контролю або зняття контрольного зобов'язання); вантажна декларація; транспортні документи (транспорт); роль корабля; авіанакладна; декларування особистих речей членів екіпажу судна; декларація про поставку.

Повітряний транспорт – один із наймолодших видів сполучення, головною перевагою якого є швидкість доставки пасажирів і термінових вантажів на великі відстані та у важкодоступні райони.

Послідовність дій посадових осіб митного органу під час здійснення митного контролю повітряних транспортних засобів перевізників та товарів, що переміщуються ними через митний кордон України, у пунктах контролю повітряного руху через державний кордон визначається типовою технологічною схемою здійснення митного контролю. контроль повітряних транспортних засобів перевізників та вантажів, що ними перевозяться, у пунктах пропуску через державний кордон.

Залежно від напрямку переміщення через митний кордон України (імпорт, експорт, транзит) митні формальності при авіап перевезеннях суттєво відрізняються, і не всі форми митного контролю, передбачені МК України, застосовуються посадовими особами митниці. Найпоширенішими формами митного контролю в міжнародному повітряному сполученні є перевірка документів та інформації, перевірка та повторний огляд вантажу, повітряних транспортних засобів, а у випадку пасажирів — перевірка документів та інформації, перевірка та огляд нового багажу, багажу, особистий огляд громадян.

Митний контроль повітряних суден та вантажів здійснюється виключно посадовими особами митних органів у формах та обсязі, визначених за результатами застосування системи управління ризиками, у тому числі з використанням інформаційних технологій, та завершується митним оформленням відповідно до вимог.

Митний контроль повітряних суден (а також товарів) здійснюється:

- у разі прибуття (прибуття) на митну територію України, - після здійснення прикордонного контролю;
- у разі виїзду (виїзду) з митної території України, до початку проходження прикордонного контролю.

«У випадку прибуття повітряного судна виконується лише одна митна формальність – поміщення товарів на склад. Слід відразу звернути увагу, що під складом нормотворець розуміє склад магазину безмитної торгівлі, склад митного органу, що розміщені на території пункту пропуску, а також склад

тимчасового зберігання та митний склад, розташовані на території аеропорту, у межах якого є пункти пропуску через державний кордон України» [43].

Першою дією при розміщенні товарів на складі є опитування командира повітряного судна про наявність на борту повітряного судна товарів, які прибули без супровідних документів, або про наявність документів, які прибули без товарів.

Після закінчення прикордонного контролю та з дозволу та під контролем посадових осіб митниці товар вивантажується із судна уповноваженими представниками аеропорту, перевізника або власника товару на підставі супровідних документів - які наступна дія. У разі виявлення під час розвантаження невідповідності наявної кількості товарів (товарних місць) даним, зазначеним у наданих документах, та/або місць з пошкодженою тарою, митний орган робить про це відмітку в Авіавантажній накладній із зазначенням кількості таких місць та засвідчує власноручним підписом та відбитком штампа «Під митним контролем».

Наступною дією є передача товару на склад, яка здійснюється транспортними засобами міжнародного аеропорту або перевізника за спеціально встановленими адміністрацією аеропорту та погодженими з митницею транспортними коридорами (маршрутами). Слід зазначити, що таке переміщення контролюється працівниками митниці документально або безпосередньо. Документальний контроль здійснюється шляхом перевірки документів та відомостей про майно, необхідних для такого контролю.

«Безпосередній контроль здійснюється шляхом особистого супроводження посадовою особою митниці дій з вивантаження, переміщення і поміщення товару з борту літака на склад. Митниця веде облік товару, що переміщується з борту повітряного судна на склад та вивозиться зі складу, і контролює його переміщення до розміщення в

заявлений митний режим з використанням програмного модуля «Митний облік» АСМО «Інспектор» [36].

Митні формальності, пов'язані з митним контролем ручної поклажі, супроводжуваного багажу та пасажирів літака, практично ідентичні як під час прибуття, так і під час відправлення.

«Митні формальності ручної поклажі пасажирів закінчується:

- з моменту переміщення цих предметів за межі зони митного контролю – у разі обрання громадянином «зеленого» коридору;

- після здійснення в повному обсязі митного оформлення цих предметів – у разі ввезення їх на митну територію України й обрання громадянином «червоного» коридору;

- після здійснення в повному обсязі митного оформлення цих предметів та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму, – у разі вивезення предметів за межі митної території України й обрання громадянином «червоного» коридору» [32].

Слід зазначити, що у випадку, коли пасажир обирає зелений коридор, митні формальності практично не виконуються, за винятком виконання митних формальностей, пов'язаних із встановленням порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощений митний контроль.

«Звернемо увагу, що відповідальність за порушення митних правил настає:

- для пасажирів, який обрав проходження митного контролю «зеленим» коридором, – з моменту перетину громадянином білої лінії, що позначає закінчення «зеленого» коридору;

- для громадянина, який обрав проходження митного контролю «червоним» коридором, – з моменту прийняття посадовою особою митниці митної декларації до оформлення, тобто проставлення на ній

відбитка штампа «Під митним контролем» і часу прийняття декларації» [32].

У разі вибору пасажиром «червоного» коридору незалежно від напрямку руху (прибуття, відправлення) здійснюються дві митні формальності, перша з яких — перевірка документів та відомостей, необхідних для проходження митного контролю. У холі міжнародного аеропорту є інформаційні зони, де пасажирів отримують митну декларацію, заповнюють її, а потім проходять з ручною поклажею та супроводжуваним багажем до стійок огляду (у разі прибуття, після вивантаження супроводжуваного багажу з літака і отримати його від пасажирів), що є першим актом цієї формальності.

Наступною дією є перевірка документів (митної декларації інших документів дозвільного характеру), під час якої необхідно: перевірити їх наявність; перевірити правильність складання документів; переконатися у відсутності виправлень і підчисток; перевірити наявність печаток та їх справжність; при необхідності порівняти з поточними зразками. Працівник митниці усно опитує пасажирів щодо всіх елементів митної декларації, роз'яснює йому вимоги митних правил України з метою недопущення їх формальних та мимовільних порушень.

Перед початком митного контролю ручної поклажі та супроводжувального багажу пасажирів, який є подальшим митним оформленням, посадова особа митниці зобов'язана повідомити пасажирів про те, що він повинен самостійно відкрити та пред'явити речі для перевірки. У випадках, коли працівнику митниці необхідно особисто відкрити місця багажу та ручної поклажі, це робиться з метою уникнення пошкодження упаковки та пошкодження предметів, що підлягають контролю.

Після закінчення огляду митник проставляє на митній декларації штамп із особистим номером, що підтверджує проведення митного огляду. Митний огляд пасажирів має бути завершено не пізніше ніж за 40

хвилин до вильоту літака. Загалом строк проведення перевірочних заходів законодавством не обмежений, а встановлюється виходячи з необхідності забезпечення дотримання розкладу польотів повітряних суден та дотримання вимог законодавства щодо порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Пасажири, які пройшли митний контроль, проходять паспортний контроль, після чого знаходяться в ізольованому приміщенні до посадки на літак. Посадка пасажирів на борт повітряного судна здійснюється з дозволу митного органу та органу охорони державного кордону за погодженням з командиром повітряного судна або уповноваженою особою перевізника.

Таким чином, митна формальність – митний контроль ручної поклажі та супроводжуваного багажу складається з наступних дій:

- пред'явлення речей для митного контролю;
- безпосередній огляд;
- використання технічних засобів контролю (за бажанням);
- проставлення відбитка особистого номерного знака;
- надання дозволу пасажирам на посадку повітряного судна (тільки у разі вильоту повітряного судна).

«За наявності достатніх підстав припускати, що пасажир приховує предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення/вивезення в Україну/з України, посадова особа митниці має право провести особистий огляд. Порядок проведення особистого огляду громадян регламентуються ст. 340 МК України» [39, с. 121].

Митний контроль ручної поклажі, супроводжуваного багажу та пасажирів, що перетинають митний кордон України повітряним транспортом, складається з наступних формальностей, які здійснюються як під час прибуття, так і після відправлення повітряного судна:

- перевірка документів та відомостей, необхідних для здійснення митного контролю, прийняття та заповнення митної декларації;
- спостереження за поведінкою пасажирів;
- пред'явлення відповідних документів працівнику митниці;
- перевірка документів;
- усне опитування пасажирів;
- митний огляд ручної поклажі та супроводжуваного багажу (пред'явлення предметів для митного контролю; безпосередній огляд; використання засобів технічного контролю (за бажанням); проставлення штампа з особистим номером; надання дозволу пасажирів на посадку повітряного судна (тільки у разі літака, що відлітає).

2.2. Митні формальності на залізничному та автомобільному транспорті, пов'язані зі здійсненням митного оформлення

Залізничний транспорт України є однією з провідних галузей дорожньо-транспортного комплексу країни, забезпечує 82 % вантажних і майже 50 % пасажирських перевезень, що здійснюються всіма видами транспорту. Залізничний транспорт характеризується високою регулярністю роботи незалежно від кліматичних умов і пори року. Він забезпечує велику вантажопідйомність, має досить високі швидкості для доставки пасажирів, значну маневреність при використанні рухомого складу, а також має відносно низьку ціну на перевезення.

Послідовність дій посадових осіб митного органу під час здійснення митного контролю залізничних транспортних засобів перевізників та товарів, що переміщуються ними через митний кордон України, у пунктах контролю залізничного сполучення через державний кордон визначається стандартами технологічної схеми здійснення митний контроль залізничних транспортних засобів перевізників і вантажів при їх переміщенні в пунктах пропуску через державний кордон.

Уточнюється, що митний контроль залізничних транспортних засобів і товарів здійснюється митницею відповідно до законодавства, вибірково, у формах та обсязі, що визначаються за результатами діяльності системи управління ризиками, і виключно в зонах митного контролю.

На підставі переліку товарів, що підлягають державному контролю (у тому числі у формі попереднього документального контролю) у разі ввезення на митну територію України, та поданих документів, що супроводжують товари, митний орган визначає вид державного контролю та форму. її виконання (попередній документальний контроль митницею або державний контроль посадовими особами компетентних контролюючих органів), що становить подальшу дію.

Відповідність зазначених у них даних даним, зазначеним у передавальній відомості, відповідність засобів ідентифікації даним, зазначеним у документах, комплектність супровідних документів окремою дією також перевіряється та фіксується працівником митниці, після чого приймається одне з таких рішень:

- здійснення митного оформлення товарів (вантажів);
- пересилання товарів на митній території України до митниці призначення під митним контролем;
- повернення товарів за межі митної території (у тому числі на вимогу власника вантажу або перевізника);
- неможливості ввезення товарів на митну територію України.

Після прийняття одного з вищевказаних рішень завершуються митні формальності, пов'язані з митним оформленням.

«Митні органи мають право проводити митний огляд та переогляд залізничних транспортних засобів, товару (незалежно від напрямку переміщення) з метою перевірки законності переміщення через митний кордон України, відповідності даних, наведених у перевізних та товаросупровідних документах, фактичним. Однак, згідно ч. 2 ст. 359 МК

України митному огляду не підлягають засоби залізничного транспорту, які перевозять офіційні державні делегації» [10].

Поставка товарів у залізничні транспортні засоби комерційного призначення, які виконують міжнародні рейси, для продажу пасажиром таких рейсів здійснюється шляхом виконання наступних митних формальностей. Спочатку виконується формальність:

- заява на митницю щодо поставки товару, в якій власник магазину безмитної торгівлі видає письмову заяву на ім'я начальника митниці, в зоні діяльності якої розташований магазин, або особа, яка виконує його функції.

- обов'язковим є укладання договору між власником магазину безмитної торгівлі та компанією, яка здійснює управління залізничним транспортом. Також до заяви додається засвідчена власником магазину безмитної торгівлі копія цього договору.

Наступною митною формальністю є безпосередня доставка товару до залізничного транспортного засобу, яка більшою мірою відноситься до митного контролю, де виконуються такі дії:

- пред'явлення супровідних документів на вантаж і звіту про доставлений товар до залізничного транспорту;

- доставка залізничним транспортом, яка здійснюється під контролем посадових осіб митного органу в контейнерах, що підлягають митному забезпеченню та/або охороні власника магазину безмитної торгівлі;

- огляд контейнера, який перевіряє відповідність застави, внесеної власником магазину безмитної торгівлі, і товарів у контейнері інформації, зазначеної в товарному звіті;

- погодження видачі вантажу в комерційний залізничний транспорт шляхом проставлення на протоколі особистої номерної печатки.

Останньою митною формальністю є складання акта про поставку товару, де першою дією є повернення залишків товару в магазин безмитної торгівлі, і ця дія здійснюється під контролем посадових осіб

митниці (за бажанням). Наступною дією є складання акта про зданий і нереалізований товар на залізничному транспорті, на якому проставляється відбиток особистого номерного знака.

Таким чином, постачання товарів до комерційного залізничного транспорту складається з трьох митних формальностей, пов'язаних з митним контролем:

- заява на митницю про поставку товару;
- пряма доставка товару до залізничного транспорту;
- зв'язок постачання товарів.

Митне оформлення товарів, що переміщуються залізничним транспортом, здійснюється в будь-якій митниці за пред'явленням. Залежно від напрямку руху залізничних транспортних засобів через митний кордон України змінюється і порядок митного оформлення. Як уже зазначалося в попередньому підрозділі, у разі ввезення на митну територію України залізничного транспортного засобу, товарів, багажу та вантажобагажу можуть бути прийняті чотири варіанти рішення, і залежно від кожного прийнятого рішення митні формальності, пов'язані з розмитнення бувають різні.

«Так, у випадку прийняття рішення про здійснення митного оформлення товарів, багажу, вантажобагажу в прикордонній станції, тобто випуск товарів, що ввозяться на митну територію України, у відповідну митну процедуру (митний режим) здійснюватиметься безпосередньо у пункті пропуску через державний кордон України – подання попередньої митної декларації не є обов'язковим» [30].

«Згідно вимог п. 4 ч. 1 ст. 335 МК України при перевезенні залізничним транспортом митниці надаються наступні документи:

- транспортні (перевізні) документи;
- передатну відомість на залізничний рухомий склад;
- документ, що засвідчує наявність припасів (за наявності припасів);

- визначений актами Всесвітнього поштового союзу документ, що супроводжує міжнародні поштові відправлення (за їх наявності);

- комерційні документи (за наявності їх у перевізника) на товари, що перевозяться» [10].

«Основним перевізним документом на залізничному транспорті є залізнична накладна, яка подається залізниці вантажовідправником разом з товаром і супроводжує товар на всьому шляху перевезення до станції призначення. Накладна є обов'язковою двосторонньою письмовою формою угоди про перевезення товару, яка укладається між вантажовідправником і залізницею на користь третьої сторони – вантажоодержувача, та одночасно є договором на заставу товару для забезпечення гарантії внесення належної провізної плати та інших платежів за перевезення» [42].

Автомобільний транспорт є найбільш маневреним і ефективним видом транспорту для перевезення вантажів невеликими партіями на невеликі відстані і забезпечує функціонування і територіальну організацію всіх галузей народного господарства.

Слід звернути увагу на значно розширений перелік форм митного контролю, які можуть застосовуватися до автомобільного транспорту порівняно з іншими видами транспорту. Отже, пункт 7 зазначеної типової технологічної схеми містить такі форми митного контролю:

- перевірка документів та відомостей, які відповідно до законодавства надаються митним органам під час переміщення транспортних засобів і товарів через митний кордон України;

- митний огляд (огляд та переогляд автотранспортних засобів і вантажів, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян);

- усне опитування громадян та посадових осіб підприємства;

- облік транспортних засобів і вантажів;

- взяття проб (зразків) товарів;

- використання собак-кінологів, технічних і спеціальних засобів контролю;

- подання запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав щодо встановлення достовірності документів, що пред'являються до митних органів.

У кожному пункті пропуску через державний кордон України, відкритому для автомобільного руху, виділяються окремі смуги для автобусів, легкових і вантажних автомобілів з урахуванням існуючої інфраструктури. Переміщення та митний контроль таких транспортних засобів і товарів здійснюється за двоканальною системою: смуга руху, позначена символами зеленого кольору («зелений коридор»), та смуга руху, позначена символами червоного кольору («червоний коридор»).

Кожна смуга руху повинна бути позначена відповідною дорожньою розміткою, дорожньою розміткою та інформаційними покажчиками, а також технічними пристроями для поділу руху на напрямки та смуги. На відміну від інших видів транспорту, при перетині митного кордону України двоканальною системою має бути лише автомобільний транспорт.

«З метою забезпечення здійснення громадянами декларування переміщуваних ними товарів та інших предметів, посадовою особою митниці здійснюється попереднє усне опитування громадян на наявність товарів, які підлягають обов'язковому письмовому декларуванню, та при необхідності, громадянам видаються для здійснення письмового декларування митні декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності, форма яких затверджена постановою КМ України від 21 травня 2012 р. № 431» [27].

«Згідно ч. 2 ст. 365 МК України громадянам, які в'їжджають на територію України або виїжджають з неї засобами автомобільного транспорту, дозволяється здійснювати декларування товарів, що

переміщуються ними через митний кордон України, не залишаючи цих транспортних засобів» [10].

Підсумовуючи, зазначимо, що при пропуску на митну територію України автобусів, які здійснюють міжнародні перевезення пасажирів, через смугу руху «червоного коридору» здійснюються такі митні формальності:

- декларування автобуса;
- сплата єдиного внеску;
- декларування ручної поклажі та багажу пасажирів автобуса;
- оформлення митної декларації;
- митний контроль ручної поклажі та супроводжуваного багажу;
- митний огляд автобуса.

2.3. Митні формальності щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом та лініями електропередачі

Україна є важливим гравцем на міжнародному ринку енергоносіїв, особливості національної економіки та її внутрішні потреби є основою експортно-імпортних операцій на цьому ринку, а її надзвичайно вигідне географічне положення для транзиту енергоносіїв через митниці території України в інші країни.

У міжнародному та національному законодавстві України широко використовується поняття «енергоносії», які переміщуються територією України та за її межі за допомогою транспорту газопроводами та лініями електропередачі.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє визначити категорію енергоносіїв (товарів), що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом. Такими товарами є нафта, нафтопродукти, аміак, етилен, природний газ.

Трубопровідний транспорт - вид транспорту, який здійснює транспортування рідких, газоподібних або твердих продуктів на великі відстані по трубопроводах, основною характеристикою якого є безперервність його роботи. На трубопровідний транспорт припадає 11% світового обсягу вантажних перевезень.

«Згідно ст. 2 Закону України «Про трубопровідний транспорт» систему трубопровідного транспорту України становлять магістральний трубопровідний транспорт і промисловий трубопровідний транспорт. Враховуючи предмет дослідження, нас цікавить виключно магістральний трубопровід, який представляє собою технологічний комплекс, що функціонує як єдина система і до якого входить окремий трубопровід з усіма об'єктами і спорудами, зв'язаними з ним єдиним технологічним процесом, або кілька трубопроводів, якими здійснюються транзитні, міждержавні, міжрегіональні поставки продуктів транспортування споживачам, або інші трубопроводи, спроектовані та збудовані згідно з державними будівельними вимогами щодо магістральних трубопроводів» [35].

«Україна активно експортує електричну енергію. Електроенергія, якою є енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики, і є товаром, призначеним для купівлі-продажу, відповідно до ст. 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» постачається за межі території України міждержавними лініями електропередачі, якими є лінії електропередачі, що перетинають кордон між Україною та іншою державою і з'єднують об'єднану енергетичну систему України з системою передачі суміжної держави» [34].

Повітряна лінія електропередачі - це електрична система, призначена для передачі електричної енергії по кабелях, прокладених на відкритому повітрі і закріплених за допомогою ізоляторів і арматури на опорах або кронштейнах і стовпах інженерних споруд (мостів, естакад тощо). Основним призначенням таких ліній є передача електричної енергії

високої напруги на великі відстані. Тому міждержавна система ліній електропередачі складається переважно з повітряних ліній. Крім того, поділ ліній електропередачі здійснюється на основі напруги електричної енергії та навантажувальної здатності лінії.

Порядок переміщення товарів газопроводами та лініями електропередачі через митний кордон України регулюється низкою міжнародних (переважно двосторонніх) та національних нормативно-правових актів. Слід зазначити, що як магістральні газопроводи, так і міждержавні лінії електропередачі мають стратегічне значення для України, тому перебувають у державній власності.

Переміщення товарів через митний кордон України трубопровідним транспортом здійснюється на підставі періодичної митної декларації, а відомості про періодичні митні декларації, оформлені митницею, доступні для ознайомлення посадовим особам митниці, через яку будуть переміщуватися задекларовані товари, відповідно, в автоматизованій системі митного оформлення.

Першою митною формальністю є декларація. Декларант або уповноважена особа (у цьому випадку вчиняється дія щодо укладення договору про декларування товарів) заповнює, як уже зазначалося вище, періодичну митну декларацію відповідно до обраного митного режиму.

«При переміщенні товарів через митний кордон України трубопровідним транспортом митниці або митному посту надаються документи, передбачені п. 5 ч. 1 та 3 ст. 335 МК України, а саме:

- зовнішньоекономічний договір (контракт) або інші документи, що підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;
- акт прийому-передачі товарів або довідка, що підтверджує кількість товарів;

- комерційні та супровідні документи (за наявності їх у власника трубопровідного транспорту) на товари, що переміщуються через митний кордон України, а на момент митного оформлення - рахунок-фактуру;
- найменування та адреса відправника товарів;
- найменування та адреса отримувача товарів;
- документи (дозволи, сертифікати), що підтверджують показники товару» [10].

Для здійснення митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом, виконується лише одна митна формальність: фактичний контроль.

Фактичний контроль нафти, нафтопродуктів, аміаку, етилену здійснюється з періодичністю, що відповідає періодичності подання додаткової декларації на перероблені товари.

Фактичний контроль природного газу здійснюється у разі виявлення розбіжностей між документами та інформацією та/або за результатами аналізу ризиків із обов'язковим складенням акта за результатами самого контролю.

Митне оформлення природного газу за наявності операцій із заміщення природного газу (backhaul) здійснюється на підставі інформації про обсяги природного газу, що підлягає заміщенню, якщо таке митне оформлення не призводить до зменшення розміру митних платежів. за рахунок бюджету.

Отже, для операції заміни природного газу здійснюються ті самі формальності та дії, що й для його переміщення через митний кордон України. Але виняток становить акт підписання генеральних актів приймання-передачі, в якому відображаються обсяги заміненого природного газу.

«Відповідно до ст. 231 МК України митний контроль товарів, що переміщуються через митний кордон України лініями електропередачі, у тому числі з метою транзиту через митну територію України,

здійснюється в місцях митного контролю, які визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику» [10].

«Для ліній електропередачі місцями митного контролю є пункти, розташовані на митній території України, на яких митниці (митні пости) України здійснюють фактичний контроль товарів, що переміщуються через митний кордон України лініями електропередачі» [33].

Слід зазначити, що фактичний контроль електроенергії здійснюється з періодичністю, яка відповідає періодичності подання додаткової декларації про обсяг товарів, переміщених через митний кордон України лініями електропередачі протягом попереднього календарного місяця.

«Слід звернути увагу, що фактичний контроль не обов'язково проводять посадові особи митниці. Згідно з пп. 3.12.3 – 3.12.5 Порядку митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються лініями електропередачі на запит митниці, уповноваженої на здійснення митних формальностей на лініях електропередачі, відповідальна особа об'єкта електроенергетики повинна:

- направляти інформацію про результати фактичного контролю та копії актів;

- протягом доби інформувати митницю, уповноважену на здійснення митних формальностей на лініях електропередачі про: випадки невідповідності знятих з приладів обліку кількісних показників електроенергії показанням, зазначеним у обліковій документації об'єкта електроенергетики; виявлені випадки несанкціонованого зняття митного забезпечення з вимірювальних приладів; проведення робіт щодо заміни приладів обліку електроенергії, здійснення їх перевірки або інших робіт, проведення яких потребує порушення цілісності митного забезпечення;

- надавати митниці, уповноваженій на здійснення митних формальностей на лініях електропередачі, іншу інформацію, що

стосується здійснення фактичного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України лініями електропередачі» [33].

Висновки до розділу 2

Інтеграція економіки України у світовий економічний простір потребує подальшої адаптації національного законодавства до загальноприйнятих у міжнародній практиці норм, правил і стандартів. Не є винятком і діяльність митної служби, пов'язана з переміщенням товарів, транспортних засобів і громадян різними видами транспорту через митний кордон України.

Організація перевезень у міжнародному сполученні, показником якого є вантажо-пасажиропотік, безпосередньо впливає на економічний розвиток України. Повна реалізація існуючого транзитного потенціалу країни неможлива без процесу адаптації українського митного законодавства до європейських стандартів.

Митні формальності, які здійснюються під час митного контролю та митного оформлення транспортних засобів комерційного призначення, що використовуються для перевезення пасажирів та/або вантажів через митний кордон України, мають уніфікований характер і не залежать від країни реєстрації та країни власника транспортного засобу, країни, з якої цей транспортний засіб прибув, або країн, до яких він спрямований, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України, укладеними відповідно до закону та відповідними міжнародними актами, у частині застосування санкцій та обмежень у торгівлі з окремими країнами.

Митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України різними видами транспорту. Митний контроль передбачає виконання митними органами мінімуму митних формальностей,

необхідних для забезпечення дотримання законодавства України з питань державної митної справи.

Отже, щодо процесу вдосконалення митного регулювання ринку, то воно має базуватися на комплексному підході. Адже усунення всіх можливих схем ухилення від сплати відповідних митних платежів при ввезенні транспортних засобів, посилення ефективної взаємодії митних органів із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, митними службами іноземних держав можливі лише за рахунок консолідації влади; стабілізації національної економіки; підвищення платоспроможного попиту населення; захист економічних інтересів держави; створення максимально сприятливого середовища для активізації експортно-імпортних операцій учасників ЗЕД; підвищення рівня фінансування з державного бюджету митних органів на переоснащення та модернізацію; підвищити кваліфікаційний рівень працівників митних органів України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

3.1. Вектори удосконалення діяльності митних органів у галузі проведення митного контролю при переміщенні товарів через митний кордон України

На сучасному етапі економічного розвитку України важливу роль відіграє сфера митного контролю, а саме система ефективного управління ризиками та зміцнення зовнішньоекономічної безпеки країни. Це створить сприятливі умови для переміщення товарів через державний кордон шляхом спрощення, прискорення та вдосконалення митних процедур.

Пріоритетними є дослідження теоретичних та прикладних аспектів управління митними ризиками. Існує абсолютна потреба в уніфікації внутрішньої законодавчої бази з питань митної справи, що стосується митних правил на міжнародному рівні; формування новітніх тенденцій, що призводять до перегляду підходів, спрямованих на забезпечення ефективності митного контролю; актуалізувати питання щодо формування ефективної системи управління ризиками в контексті митного контролю.

«Митний контроль – це комплекс заходів, які вживаються митними органами у межах їх повноважень, головною метою яких є забезпечення дотримання чинного митного законодавства»[10].

Усі товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, обов'язково підлягають митному контролю. Основною метою митного контролю, як зазначено в Митній енциклопедії, є перевірка здійснення митних операцій і дій відповідно до митного законодавства; дотримання фізичними та юридичними особами, які здійснюють митну діяльність, встановлених митних правил і процедур,

тобто порядку переміщення товарів і будь-яких предметів через митний кордон України.

Інтегрована система контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, складається з наступних контрольних заходів, заснованих на широкому використанні методів аналізу ризиків як на етапах отримання даних про наміри здійснювати торгівлю з іноземними державами, так і під час митного оформлення, митне оформлення товарів і після випуску товарів у вільний обіг.

Ці фундаментальні елементи являють собою безперервний процес, спрямований на забезпечення захисту, насамперед, економічних інтересів держави, усунення порушень митного та податкового законодавства.

Слід зазначити, що застосування заходів вибіркового контролю здійснюється відповідно до основних принципів Кіотської угоди: спрощення митних процедур та скорочення термінів митного оформлення. Водночас, митні органи співпрацюють з іншими наглядовими органами, членами профспілок, акредитованими суб'єктами господарювання та професійними асоціаціями.

«Зони митного контролю України можуть створюватися в пунктах пропуску через державний кордон, а також на території морських і річкових портів, аеропортів, вокзалів, на території підприємств, вільних митних зон, митних складів та ін. місць. Порядок створення таких регіонів передбачено ПФУ»[8, с. 418].

З економічної точки зору найважливішими напрямками реформування митниці є автоматизація митних процедур та електронний обмін даними. У сучасну цифрову епоху митниці майже всіх країн світу впроваджують проекти, спрямовані на автоматизацію адміністративних процесів та впровадження електронного документообігу.

Процес автоматизації митних процедур та використання сучасних інформаційних технологій на митниці дають змогу значно прискорити

виробництво товарів, спростити контроль під час митного оформлення, зменшити роль «людського фактору» та зменшити можливість корупції.

Процеси, пов'язані з автоматизацією та електронним декларуванням, які здійснюватимуться на митниці України:

- автоматизована обробка митних декларацій;
- електронний контроль через аналіз звітності системи бухгалтерського обліку компанії.
- отримати дозволи (наприклад, на переробку товарів) в електронному форматі;
- вносити зміни до митних декларацій шляхом електронного декларування;
- автоматичне визначення кількості та обсягу митних процедур за результатами аналізу ризиків;
- автоматичне розмитнення та випуск товарів.

«Електронна митниця» - це не просто створення різних країн. Це майбутнє митної спільноти в світі.

Для вдосконалення митниці необхідно створити нові електронні інформаційні системи та бізнес - моделі у сфері польової електронної комерції, наприклад, міжнародної електронної комерції, які будуть функціонально сумісні з аналогічними системами різних країн.

«Для здійснення електронного декларування необхідно використовувати електронні митні декларації, засвідчені електронним цифровим підписом, та інші електронні документи або їх окремі реквізити у випадках, передбачених законом»[8, с. 185].

«Електронна митниця – це цілісна, багатофункціональна система, яка органічно поєднує:

- інформаційно-комунікаційні технології різних країн світу та комплекс механізмів їх застосування;
- об'єднання існуючих інформаційних систем експортно-імпортного та транзитного контролю в єдину автоматизовану систему, що забезпечує

обмін електронною інформацією між усіма органами та суб'єктами експортно-імпорту операцій;

–системи технологічного забезпечення безперервного потоку, накопичення та обробки електронної інформації між митними адміністраціями держав, національними державними органами та суб'єктами міжнародної електронної комерції»[45, с. 177].

За попередніми даними, митне оформлення товарів уже завершилося незадовго до того, як вони дістануться кордону з Україною. Автоматизація митниці також є важливим аспектом реформування митниці. Незважаючи на великі успіхи, електронна реклама все ще не досконала. Багато митних процедур все ще базуються на паперових документах, які не відповідають сучасним технічним досягненням і передовій світовій практиці.

За даними Всесвітньої митної організації в європейському регіоні загальна частка електронних митних декларацій перевищує 90%. У країнах ЄС митне оформлення займає менше 5 хвилин у 63% випадків і перевищує 1 годину в 9% випадків (може тривати до 48 годин).

Цих результатів неможливо досягти без значного прогресу в автоматизації митної справи та управлінні ризиками. Наприклад: запровадження Інституту сертифікованих економічних операторів (СЕО) тісно пов'язане зі створенням цілісної системи митного аудиту та дематеріалізованого обігу.

Тому, зміни мають бути глобальними. Тільки в цьому випадку кінцевий результат ремонту зможе гармонізувати всі складові. При плануванні та розробці проекту реформи необхідно чітко вказати, до якого кінцевого результату призведе процес трансформації.

Висновки та перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямку. Безперечно, важливе місце в системі державного фінансового контролю займає митний контроль, оскільки через систему контрольно-перевірочних заходів у межах митного контролю держава має

забезпечувати економічну та фінансову безпеку та захищати свої національні інтереси.

Серйозною проблемою є недосконалість митного законодавства та відсутність нормативно-правових актів, які впливають на окремі аспекти митного контролю після випуску товарів. Єдиним вирішенням цієї проблеми є прийняття нових законодавчих актів.

Найважливішими складовими реформування митниці є впровадження антикорупційних методів та розвиток зручних для користувача сервісів.

Крім того, пріоритетними є такі напрямки реформування митниці:

1. Автоматизація митних процедур та розвиток концепції «електронної митниці»;
2. Вдосконалення митних формальностей та системи управління ризиками;
3. Забезпечувати доступність інформації з питань митної справи;
4. Реформувати процес сплати митних платежів.

«В рамках обраних орієнтирів розвитку митних органів в практиці митного адміністрування почало активно освоюватися виконання можливостей митних режимів, розвивалися його перспективні напрямки (електронне декларування). Способи вирішення ряду завдань адміністративної реформи в галузі митної справи акумулювала концепція «сервісної митниці»» [37, с. 117-118].

«У числі нових технологій митного адміністрування впроваджувалися:

- єдина міжвідомча автоматизована система збору, зберігання і обробки інформації;
- система попереднього інформування митних органів;
- митний контроль після випуску товарів і (або) транспортних засобів;
- робота митних органів за принципом «єдиного вікна»;

– митне оформлення та митний контроль товарів в місцях, наближених до кордонів»[5, с. 185].

Напрямки вдосконалення митного адміністрування лягли в основу забезпечення інтересів держави в митній сфері, протидії загрозам економічній безпеці та створення сприятливих умов для довгострокової зовнішньої торгівлі. Ефективне виконання основної діяльності створює підґрунтя для подальшого системного розвитку митної служби.

У зв'язку з цим все більше офіційне визнання отримує система довгострокових цілей, що визначають поступовий і сталий розвиток митних органів.

Стратегічною метою розвитку митної служби України є розвиток на рівні, достатньому для надійного забезпечення економічного розвитку України в митній сфері, якісне митне регулювання в інтересах створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку України, повноцінне надходження доходів до державного бюджету, захист вітчизняних товаровиробників, об'єктів інтелектуальної власності, максимальне сприяння зовнішній торгівлі, ефективна боротьба зі злочинністю та правопорушеннями.

У сфері митного регулювання планується реалізація низки заходів, спрямованих на вдосконалення порядку та правил, дотримуючись яких юридичні та фізичні особи реалізовуватимуть право на переміщення товарів і транспортних засобів через кордон в умовах, що відповідають сучасним реаліям.

Розвиток інфраструктури безпосередньо пов'язаний із впровадженням удосконаленого митного адміністрування, митного оформлення та митного контролю товарів у місцях, наближених до державного кордону. Отже, удосконалення та розвиток митного адміністрування спрямовано на створення інституційних засад та технологічних умов для системного переходу митної служби на якісно новий рівень розвитку.

3.2. Шляхи модернізації інформаційного забезпечення митного оформлення транспортних засобів на основі використання зарубіжного досвіду

На сучасному етапі розвитку України та враховуючи процеси інтеграції з європейськими стандартами управлінської діяльності надзвичайно важливу роль відіграє інформаційне забезпечення державних органів. А деякі положення Угоди про асоціацію з ЄС прямо вказують на пріоритети розвитку інформаційного суспільства шляхом забезпечення загальнодоступності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Розділ 14 «Інформаційне суспільство» визначає цілі співробітництва між Сторінами Угоди як реалізацію національних стратегій розвитку інформаційного суспільства, розробку комплексної правової бази електронних комунікацій та розширення участі України в дослідницькій діяльності ЄС у сфері галузь ІКТ, а основні сфери співпраці включають сприяння доступу до широкосмугового зв'язку, покращення безпеки мереж і широке використання ІКТ приватними особами, підприємствами та адміністраціями, а також впровадження онлайн-сервісів.

«Під інформаційними технологіями прийнято розуміти цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування. Що стосується інформаційного забезпечення діяльності митних органів, то науковці пропонують розглядати його як процес надання і накопичення відповідної інформації, відомостей, їх обробку, зберігання та цільове використання у діяльності митних органів, що має суттєве значення для діяльності митної служби, її органів і посадових осіб та є необхідним і корисним для виконання покладених на митну службу завдань» [6, с. 116].

Досвід митних служб найрозвиненіших країн світу, які активно переходять на сучасні електронні технології, переконує, що збір та

обробка великих обсягів даних можлива лише за умови використання найсучасніших інформаційних технологій, які впроваджуються створення складних систем.

Актуальним прикладом може бути американський досвід надання митних послуг в умовах високого рівня технологічного забезпечення на базі автоматизованої системи АСУ, яка являє собою певний комплекс взаємопов'язаних інформаційних систем, що базуються на єдиному інформаційному просторі та дозволяють митній службі використовувати для своїх цілей і мають цілодобовий доступ до різноманітних інформаційних систем інших установ і відомств. Зазначена система першою повністю реалізувала ідею електронного декларування.

Правову основу використання інформаційних технологій митними адміністраціями світу, як і практично всі сучасні стандарти митної діяльності, містить Кіотська конвенція, яка містить низку стандартних правил та рекомендованих положень щодо досліджуваної теми, за основу якого ми вважаємо правило 7.2: «При впровадженні комп'ютерних систем митна служба застосовує відповідні міжнародні стандарти».

Правило 3.11 вимагає, щоб у разі автоматизованого митного оформлення формат електронної декларації на товари базувався на міжнародних стандартах електронного обміну даними. Умовою використання інформаційних технологій митними службами є економічна вигідність та ефективність як для митних адміністрацій, так і для торгівлі. При цьому митній службі надано повноваження визначати умови їх застосування.

Нові або змінені правила національного законодавства країн повинні передбачати:

- електронні методи обміну інформацією як альтернативу вимогам письмових документів;
- поєднання електронних і документальних методів аутентифікації та ідентифікації;

- можливість митної адміністрації зберігати інформацію для використання в митних цілях та, у разі необхідності, обмінюватися такою інформацією з іншими митними службами та з усіма іншими користувачами, використовуючи електронні методи обміну інформацією.

Два стандартних правила з перехідним періодом заохочують митні органи максимально використовувати ІТ та засоби електронного зв'язку для покращення контролю та полегшення надання інформації.

Рамкові стандарти ВМО також передбачають можливість створення єдиної митної інформаційної системи, до якої матимуть доступ митні адміністрації всіх держав. Колись передбачалося, що використання системи електронного декларування дозволить оперативно надходити інформацію про кожну торгову угоду до інформаційної системи митних органів, завдяки чому митні адміністрації матимуть попередню інформацію про всі вантажі, їх характер та способи транспортування, які дозволили б швидко ідентифікувати групи вантажів, які піддаються найбільшому ризику.

Сучасне митне законодавство вимагає здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів з використанням інформаційних технологій, у тому числі заснованих на інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, і засобів їх підтримки. Основною вимогою для використання таких систем, які є державною формою власності, є те, що вони розроблені, виготовлені або придбані митними органами та відповідають національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем та їх супроводу.

Окрім кодексу, у різний час приймалися численні статути та відомчі накази, які створювали основні умови для збору, обробки, зберігання та аналізу інформації за допомогою інформаційних технологій. Серед перших слід назвати прийняту 27 липня 1993 р. Концепцію створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів

(ЄАІС), метою якої було підвищення ефективності формування та реалізації єдиної митної політики України та діяльність митних органів під час виконання основних і допоміжних функцій реалізується на основі використання сучасних засобів інформаційних технологій, засобів передачі даних, математичних методів, перспективних інформаційних технологій. Вже тоді була передбачена перспектива переходу ЄАІС на сучасні інформаційні технології та міжнародні стандарти.

Фактично ЄАІС почала створюватися ще в 1992 році, коли митники почали формувати електронні записи на основі поданих паперових копій митних декларацій. Але таке накопичення певних обсягів інформації ускладнювалося суб'єктивними чинниками індивідуального сприйняття завдань на рівні виконавців та відсутністю єдиної системи збору й обробки такої сукупності різномірних елементів. Завдяки вже згаданій концепції була введена певна уніфікація в роботі з інформацією, отриманою під час митного контролю.

Інформаційні технології – одна з найбільш стрімко прогресуючих сфер діяльності в світі, де шлях від науково-технічних винаходів до їх практичного впровадження з кожним роком стає все коротшим, а новітнє обладнання дозволяє мінімізувати час проведення процедур і процесів. .

Генеральний секретар ВМО оголосив 2016 рік роком цифрової митниці та закликав зосередитися на комп'ютеризації митних процесів для подальшого сприяння використанню інформаційних та комунікаційних технологій. За словами Куніо Мікурія, досягнення позитивних результатів вплине на реалізацію цілей СОТ, зокрема підвищення рівня безпеки кордонів, торгівлі та сприяння торгівлі. Безперечно, використання електронних технологій на кордоні сприяє підвищенню ефективності та результативності роботи митних органів. Нова ера реформування електронної митниці має зрештою забезпечити митним адміністраціям потужний розвиток взаємодії при оформленні

товарів, отриманні та обміні інформацією, координації прикордонного співробітництва, а також сприяти вдосконаленню технологій.

«Позитивних перспектив слід очікувати через такі фактори, як:

- подальше зближення завдяки розширенню доступу до нормативно-правової бази та інформації про функціонування митних органів;
- зниження затрат часу на закону торгівлю;
- покращення координації між митними органами, а також між митницями та іншими органами контролю за кордоном на національному та міжнародному рівнях;
- підвищення прозорості регулятивних процесів та порядку прийняття рішень;
- вдосконалення процедур виявлення порушень митного законодавства та незаконно переміщуваних предметів на основі збору даних та аналізу» [1].

«З урахуванням вимог ст. 31 МК України, ЗУ «Про основи національної безпеки України» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження загальних вимог до облаштування пунктів пропуску через державний кордон», у 2016 році було розроблене Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему відеоконтролю Держмитслужби, яким встановлені вимоги щодо використання в митницях цієї системи та отриманої за її допомогою інформації» [28].

Очікується, що його робота дозволить не лише підвищити ефективність роботи співробітників, а й скоротити час на проходження митних формальностей при перетині кордону сумлінними перевізниками, зменшити кількість випадків незаконного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, а також зменшити корупцію на кордоні.

Вважаємо, що розвиток інформаційних технологій у сфері державної митної справи є надзвичайно дієвим резервом для підвищення ефективності роботи митних органів, який дозволить не лише скоротити

час проведення експортно-імпорتنих операцій, а й створити передумови для прозорого та злагоджена робота всіх служб, які контролюють міжнародний рух товарів. З метою модернізації інформаційна система митних органів має бути інтегрована з обладнанням інших установ та органів (сканери, ваги, відеокамери, зчитувачі номерних знаків, інформаційно-пошукові системи аеропортів, залізниць та портів тощо).

Пріоритетним напрямком має стати формування сучасної стратегії розвитку інформаційного забезпечення митних органів, що включає питання управління, застосування, технічного забезпечення та навчання персоналу. З метою запобігання несанкціонованому розповсюдженню даних, отриманих під час митного оформлення, запровадити програму захисту інформації та сформувати підрозділ інформаційної безпеки.

Висновки до розділу 3

Одним із факторів, що прискорює проходження митних формальностей, є механізм попереднього повідомлення митниці про товари, які суб'єкти ЗЕД мають намір перемістити через кордон. Подальше підвищення ефективності роботи митниці передбачає приєднання України до європейської системи транзиту, продовження гармонізації законодавства України та ЄС, розвиток системи управління ризиками, модернізацію ІТ-системи та формування комплексної системи реформування митної служби.

У зв'язку з останнім запропоновано Авторську концепцію реформування митної служби України на 2019-2029 роки та деталізовано деякі найважливіші елементи змін в організації та діяльності національних митних органів.

Найближчим часом зусилля мають бути зосереджені на вдосконаленні роботи єдиної автоматизованої системи митних органів, модернізації технологічного обладнання, створенні надійного

криптографічного захисту та програмного забезпечення, сумісного з європейськими інформаційними системами, що дозволить створити довгоочікуваний обмін митною інформацією і стати інструментом боротьби з митними правопорушеннями.

На сучасному етапі необхідно розробити стандарти діяльності національних ЗЕД, які б відповідали вже запровадженим в ЄС вимогам до таких спеціалізованих суб'єктів, оскільки невідповідність міжнародним стандартам, замість того, щоб виступати і визнавати такий статус в ЄС, може стати передумовою для розвитку корупційних схем, спрямованих на ухилення від митного оформлення через надання переваг окремим компаніям.

Таким чином, необхідно розробити нормативно-правову базу для митних органів та програми торгових партнерів для ЗЕД. Спрощення процедур переміщення товарів через кордон є однаково позитивним як для суб'єктів ЗЕД, так і для митних органів, але створення переваг для ЗЕД має поєднуватися з надійністю та запобіганням недобросовісній конкуренції.

Розвиток інформаційних технологій є надзвичайно дієвим резервом для підвищення ефективності роботи митних органів, оскільки дозволяє не лише скоротити час на здійснення експортно-імпортних операцій, а й створює передумови для прозорості роботи та злагодженості всіх контрольних служб.

З метою модернізації інформаційна система митних органів має бути інтегрована з обладнанням інших установ та органів (сканери, ваги, відеокамери, зчитувачі номерних знаків, інформаційно-пошукові системи аеропортів, залізниць та портів тощо).

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання проблеми, яка розкривається при вивченні митних формальностей при перевезеннях в Україні, у визначенні особливостей їх виконання на різних видах перевезень, у їх відповідності міжнародним нормам, правилам, стандартам та, на цій основі розроблено концептуальні вектори реформування законодавства України у цій сфері. За результатами роботи сформульовано наступні основні висновки:

Встановлено, що залежно від напрямку переміщення (імпорт, експорт, транзит), засобу пересування (автомобіль, залізниця тощо), способу переміщення (ручна поклажа, відправлення вантажу тощо) та предмет (товари, пошта, пасажирів тощо), митні формальності, пов'язані з митним контролем і процедурами митного оформлення, істотно відрізняються. Процедури митного контролю та митного оформлення настільки взаємопов'язані, що виключне членство в одній з них є умовою виконання деяких митних формальностей.

Встановлено, що лише в автомобільному транспорті існує двоканальна система митного контролю комерційного транспорту. На залізничному, морському та авіаційному транспорті двоканальна система митного контролю передбачена виключно для пасажирів цих транспортних засобів.

Встановлено, що процедура митного оформлення товарів, які прибувають з-за кордону або відправляються з-за кордону різними видами транспорту, практично однакова і в основному складається з наступних митних формальностей (у випадку декларації, підготовленої для компаній):

- попереднє повідомлення (виключно при ввезенні товару);
- тимчасове зберігання (необов'язково);
- декларування (отримання товаросупровідних, товаротransпортних документів);
- укладення договору з декларування товару (є факультативною);

- заповнення митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа);
- прийняття митної декларації (подання митниці митної декларації та інших документів;
- реєстрація посадовою особою митниці митної декларації;
- перевірка митної декларації);
- оформлення митної декларації (перевірка правильності класифікації товару та визначення країни походження товару тощо;
- контроль співставлення даних, оцінка ризику);
- завершення митного оформлення (проставлення посадовою особою митниці у митній декларації відбитка особистої номерної печатки;
- внесення до електронної митної декларації відмітки про завершення митного оформлення).

Встановлено, що процедура митного оформлення товарів у разі декларування в установленому порядку для громадян складається з таких митних формальностей та дій:

- декларування (надходження товару, транспортних документів на товар (здійснюється не завжди);
- заповнення митної декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, та пред'явлення їх митниці);
- оформлення митної декларації (перевірка поданих документів;
- приймати рішення про оподаткування товарів митними платежами;
- стягнення митних платежів (за бажанням);
- проставлення працівником митниці штампа з особистим номером.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Customs Organization declares 2016 to be the year of Digital Customs. URL: <http://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2015/november/world-customs-organization-declares-2016-to-be-the-year-of-digital-customs.aspx>
2. Євсюкова О.В. Теоретико-концептуальні передумови формування сервісно-орієнтованої держави. Публічне управління та митне адміністрування. 2016. № 2 (15). С. 17-24.
3. Закон України № 2120-IX від 15.03.2022 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану").
4. Закон України № 2142-IX від 24.03.2022 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану")
5. Квеліашвілі І.М. Передумови трансформації національної митної справи. Публічне управління та митне адміністрування. 2017. № 2 (17). С. 181-186.
6. Комзюк В. Т. Інформаційне забезпечення діяльності митного органу: аналіз нормативно-правових актів. *Наука і правоохорона*. 2013. № 3 (21). Ч. 2. С. 114-120.
7. Конвенція про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_064/page
8. Митна енциклопедія : у двох томах. Т. 2 / за ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2019. 536 с.
9. Митне оформлення вантажних перевезень: Навч. посібник / І. В. Берестов, О. С. Пестременко-Скрипка, А. В. Колісник та ін. – Харків: УкрДУЗТ, 2023. – 121 с., рис. 8, табл. 4.

10. Митний кодекс України : Закон України від 13.02.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 03.04.2023).
11. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
12. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_643/page
13. Наказ Держтелекомрадіо № 94 від 06.03.2022 "Про припинення видачі та зупинення дії дозволів на ввезення видавничої продукції з території держави-агресора";
14. Наказ Мінекономіки № 393-22 від 10.03.2022 "Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. N 1424";
15. Наказ МОЗ № 394 від 02.03.2022 "Про заборону застосування на території України окремих лікарських засобів"
16. Наказ МОЗ № 503 від 19.03.2022 "Про заборону застосування на території України лікарських засобів походженням з Республіки Білорусь";
17. ПАТ «Укртрансгаз» 2017. URL: <http://utg.ua/utg/media/news/2018/01/results-2017.html>
18. Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом: наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 629 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 59. С. 173. Ст. 2381.
19. Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021 "Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік"
20. Постанова КМУ № 153 від 24.02.2022 "Про перелік товарів критичного імпорту" (зі всіма змінами, в тому числі Постанова КМУ № 289 від

16.03.2022 "Деякі питання товарів критичного імпорту", що затверджує критерії визначення товарів критичного імпорту);

21. Постанова КМУ № 174 від 01.03.2022 "Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану";

22. Постанова КМУ № 238 від 09.03.2022 "Деякі питання визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану"; 3.

Постанова КМУ № 379 від 27.03.2022 "Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану";

23. Постанова КМУ № 291 від 16.03.2022 "Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1153 і від 7 березня 2022 р. № 216";

24. Постанова КМУ № 330 від 20.03.2022 "Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану";

25. Постанова КМУ № 337 від 21.03.2022 "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2011 р. № 15")

26. Постанова Правління НБУ № 18 від 24.02.2022 "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану")

27. Прес-служба Державної податкової служби України. Державна податкова служба України. URL: [https:// tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slujba/](https://tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slujba/)

28. Про затвердження Положення про інформаційно- телекомунікаційну систему відеоконтролю Державної фіскальної служби України: наказ Міністерства фінансів України від 10.02.2016 р. № 43. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0302-16>

29. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті: наказ Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 308 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 2015. № 39. С. 111. Ст. 1175.

30. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні транзитних переміщень: наказ Міністерства фінансів України від 9 жовтня 2012 р. № 1066 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 99. С. 232. Ст. 4027.
31. Про затвердження Порядку створення зон митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 22.05.2012 р. № 583 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 56. С. 155. Ст. 2270.
32. Про затвердження Правил застосування спрощеного порядку здійснення митного контролю предметів, що переміщуються громадянами, які прямують авіаційним транспортом: наказ Державної митної служби України від 18.02.2006 р. № 137 / Державна митна служба України. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9. С. 180. Ст. 579.
33. Про митні формальності на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі : наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 629 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 59. С. 173. Ст. 2381.
34. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>
35. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15 травня 1996 р. № 192/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр>
36. Проект наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на повітряному транспорті». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/2017-rik/72414.html>
37. Прокіпчук Л.І. Система адміністрування митних платежів : теоретичні основи та інституційні засади розвитку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 5 (121). С. 116-120.
38. Прокопенко В.В. Верифікація сертифікатів як додаткова форма митного контролю. *Митна справа*. 2005. № 4. С. 24–29.

39. Прокопенко В.В. Характеристика митних формальностей, пов'язаних із митним контролем ручної поклажі, супроводжуваного багажу і пасажирів у міжнародному повітряному сполученні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 6. С. 119–122.
40. Розпорядження КМУ № 184-р від 25.02.2022 "Про тимчасове зупинення експорту препаратів крові")
41. Розпорядження КМУ № 188-р від 26.02.2022 "Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю")
42. Типова технологічна схема здійснення митного контролю залізничних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. С. 202. Ст. 1546.
43. Типова технологічна схема здійснення митного контролю повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 40. С. 207. Ст. 1546.
44. Управління ризиками в митній справі : зарубіжний досвід та вітчизняна практика: монографія / За заг. ред. І.Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП. Мельник А.А., 2018. 288с.
45. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / за ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2018. 208 с.